

21

Ἐν Ὀλύμπῳ

Τριμηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό

ISSN: 2732-7558

ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ
«ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ, ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ»

Αριθμός Τεύχους: 18, Απρίλιος - Μάιος - Ιούνιος 2021

Ηλεκτρονική διεύθυνση: www.enolympo.gr

«Ο Κολοκοτρώνης
προσευχόμενος»

1821-2021

Έγγρος Θλύμπων

τριμηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό
ISSN: 2732-7558

Ιδιοκτησία:

Δίκτυο Καλλιτεχνών και Επιστημόνων για την ανάπτυξη της Επαρχίας Ελασσόνας

Υπεύθυνη έκδοσης:

Ελένη Μπλιούμη - Μπαρά
Έδρα: Ελασσόνα, 6ης Οκτωβρίου 84,
40200

Ιστοσελίδα: enolympos.gr
Facebook: Έν Όλυμπων

Διεύθυνση Σύνταξης:
Ελένη Μπλιούμη - Μπαρά

Συντακτική Επιτροπή:
Κορίνα Πάντου
Βασίλης Ζαρζώνης

Φιλολογική επιμέλεια:
Κορίνα Πάντου

Σελιδοποίηση:
Μαρία Μοσχογιάννη

Ηλεκτρονική υποστήριξη:
Αθανάσιος Αδάμου

Τεχνική υποστήριξη:
Σταύρος Σαχινίδης

Νομική Σύμβουλος:
Αναστασία Χαιρετίδου

Στοιχεία επικοινωνίας:
Ελένη Μπλιούμη - Μπαρά 6976832232
elempliou@gmail.com

Σημείωση σύνταξης:

• Επιτρέπεται η αναδημοσίευση των κειμένων του περιοδικού «Έν Όλυμπων», με τον όρο να αναγράφεται η πηγή, ο συγγραφέας του κειμένου, ο αριθμός τεύχους και ο αριθμός σελίδας

• Οι συγγραφείς των άρθρων φέρουν την ευθύνη για τις απόψεις τους

• Φωτογραφία εξωφύλλου
“Ο Κολοκοτρώνης προσευχόμενος”
Λιθογραφία του Κάρλ Κράτσαιζεν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Πρωταπριλιά, του Λευτέρη Μουφτόγλου, συγγραφέα και ποιητή, μέλος της ΕΛΒΕ .....σελ. 2
- Πάσχα στην Ελασσόνα. Παρόν και μνήμες, του Γιάννη Δαρή, θεολόγου, αστυνομικού .....σελ. 3
- Πασχαλιάτικα τραγούδια του Βλαχογιαννίου, του Γεωγίου Νακούλα φιλολόγου, ιστορικού .....σελ. 5
- Γιορτή της μητέρας, του Λευτέρη Μουφτόγλου, συγγραφέα και ποιητή, μέλος της ΕΛΒΕ .....σελ. 5
- Πόλεις της Περραιβίας, του Σπύρου Μπούμπα, εκπαιδευτικού, συγγραφέα .....σελ. 6
- Η παντοτινά κοιμωμένη, του Ευάγγελου Τσακνάκη, Πολιτισμολόγου Msc πολιτική συγεία, ΜΑ δημιουργική Γραφή .....σελ. 7
- Χριστόφορος Περραιβός, του Δημήτρη Ντάλλα εκπαιδευτικού .....σελ. 7
- Ο καπετάν Ζήδρος, του Βασίλη Ζαρζώνη, φιλολόγου-συγγραφέα .....σελ. 8
- 1821-1904: Οι επαναστάσεις στον Όλυμπο μέχρι και την αρχή του Μακεδονικού αγώνα, του Θωμά Ν. Λιόλιου, Φιλολόγου Προέδρου του Α.Ε.Μ.Α. .....σελ. 9
- Το κάψιμο των φούρνων στην Καρυά το 1822 και τα Καπάκια μεταξύ Τζαχειλαίων και Τούρκων, του Παύλου Λάλου, δημοσιογράφου συγγραφέα .....σελ. 10
- Η Κρανέα Ελασσόνας (Ξηροκρανιά) δωρεά ως τιμάριο στην οικογένεια του Αρματολού Χαρίσιου Μεγδάνη στην προεπαναστατική περίοδο του Ν. Γκουντούρα εκπαδευτικού .....σελ. 11
- Πρόσληψη δασκάλας και παιδονόμου στα εκπαιδευτήρια της Τσαριτσάνης (1884-1885), της Μαρίας Π. Βοβούση, φιλολόγου Msc .....σελ. 12
- Τους μαθαίνω να σκέπτονται, του Γιώργου Μπασδραβάλα, συνταξιούχου δάσκαλου συγγραφέα .....σελ. 13
- Η δύναμη της αμφιβολίας, του Γιώργου Μπασδραβάλα, συνταξιούχου δάσκαλου συγγραφέα .....σελ. 13
- Κερδισμένη... 4/4/2021, της Δέσποινας Χίντζογλου - Αμασλίδου γιατρού μέλος της Ε.Λ.Β.Ε. .....σελ. 13
- Η αστικοποίηση της κοινωνίας και η πυρηνική οικογένεια, του Δρα Ιωάννη Σιγάλα, παιδοψυχίατρου .....σελ. 14
- Η σκόνη της Σαχάρας. Είναι γνωστή στη Θεσσαλία από το 1623, του Κώστα Σπανού συγγραφέα εκδότη του περιοδικού «Θεσσαλικό Ημερολόγιο» .....σελ. 15
- Από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη, της Ελένης Μπλιούμη, εκπαιδευτικού .....σελ. 16
- Θούριος 2021, της Κορίνας Πάντου, φιλολόγου.... σελ. 16

Πρωταρχείλιά

Ιδού μια γιορτή με απάτη πολλή, που επίσημα πάντα το ψέμα γιορτάζει, μ' ελπίδες που πας για να βρεις το μαλλί κι' η μέρα αυτή κουρεμένο σε βγάζει!

Γιορτάζει το ψέμα, το τόσο γλυκό, το αθώο, η αλλιώς το κατά συνθήκη, καθώς και το ψέμα που κάνει κακό και που στο σερβίρει το κάθε καθίκι.

Γιορτάζουν οι εμπόροι σε όλη τη γη, καθώς κι' οι ξενύχτες, που έχουν κυράδες, ψαράδες γιορτάζουν, μα και κυνηγοί

και οι δημοσιογράφοι, τρανοί ψευταράδες.

Μα, πρώτοι απ' όλους, την Πρωταπριλιά γιορτάζουν αυτοί βουλευτές που έχουν γίνει. Το ψέμα που έχουν σαν μόνη δουλειά και μας το σερβίρουν δίχως διόλου αισχύνη.

Αγιάτρευτη είναι του Έθνους πληγή!
Και όμως με ψεύδη κρατούν τα ηνία,
αφέντες, δυνάστες, ραγιάδων ταγοί,
σε μια θλιβερή διαφθοράς κοινωνία.

Λευτέρης Μουφτόγλου
Από το βιβλίο: «Τα ζουμπούλια είναι πάντα ροζ»

Πάσχα στην Ελασσόνα Παρόν και μνήμες

Οκάμπος της Ελασσόνας πρασίνισε απ' άκρη σ' άκρη... Οι ανθισμένες αμυγδαλιές κάνουν τις αισθήσεις μας, να φτερουγίζουν και προσφέρουν μιαν απίστευτα μαγική εικόνα... Η φύσις... η πλάση αναγεννάται... Πλησιάζουν οι πασχαλινές ήμερες. Τα πασχαλόγιορτα...

Ο Κύριος μας, Ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός με Την Ανάσταση Του εκκινεί την ανθρωπότητα.. Η Χάρις Του μας οδηγεί να δομήσουμε την εντός ημών Βασίλεια...

Από μέρες οι νοικοκυρές στα χωριά της Ελασσόνας ετοιμάζονται για το Πάσχα... Καθαρίζουν, περιποιούνται τα λουλούδια, ασβεστώνουν τους τοίχους.. Μετά την κατάνυξη των Χαιρετισμών φτάνουμε σιγά-σιγά στο Σάββατο του Λάζαρου... Την παραμονή της γιορτής, τα πιο παλιά χρόνια... γυναίκες με παραδοσιακές φορεσιές ξεχύνονταν στην έξοχη για να μαζέψουν μυρωδάτα άνθη. Με αυτά στόλιζαν μικρά πανέρια και κοφίνια. Έπειτα με αφετηρία την πλατεία κατευθύνονταν στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας του εκάστοτε χωριού κι έπαιρναν την Βάϊα. Όλες μαζί πιασμένες χόρευαν τραγουδώντας παραδοσιακά άσματα με θρησκευτικές αναφορές. Γυρνώντας στα σπίτια του χωριού έψελναν τα κάλαντα του Λαζάρου και οι νοικοκυραίοι τις φίλευαν με ό,τι είχαν ευχαρίστηση, συνήθως φρούτα και γλυκίσματα. Αυτές ήταν οι "Λαζαρίνες"... που περνώντας τα χρόνια έδωσαν την θέση τους σε κορίτσια 5-15 ετών...

του Γιάννη Δαρή
θεολόγου
αστυνομικού

Χριστού και ιδικός μας;

Λένε αφέντη μου, που είναι απεθαμένος και με τους νεκρούς ανταμωμένος."

Τα κορίτσια, τα Λαζαράκια... μαζεύουν φιλοδωρήματα, αυγά στο πανέρι τους...

Πολλές φορές τα κάλαντα ξέφευγαν από το θέμα της ημέρας... και είχαν καθαρά ευχετικό και επαινετικό στίχο...

Και ειδικότερα κάποια έξυπνα κορίτσια στόχευαν ακριβώς στην συγκινητιακή φόρτιση των νοικοκυρών... Όπως εγώ, που είμαι το μόνο αγόρι από τ' αδέλφια μου... άκουγα κάποιες φορές:

"Η μάνα που 'χει έναν υγιό και πολυαγαπημένο, τουν έλουζι, τουν χτένιζι κι στου σκουλειό τουν

στέλνει

για να μαθαίνει γράμματα να γένει γραμματέας, κι ου δάσκαλους τουν έδειρν μι μια χρυσή βιργούλα.

Πααίν' στου σπίτι κλαίγουντας κι η μάνα του του λέει:

- Πού είνι υγιέ μ' τα γράμματα, που εινι τα πινακίδια;
- Τα γράμματα είνι στου χαρτί κι ου νους μου πέρα περα, πέρα στις ρούσις, στις ξανθιές, πέρα στις μαυρουμάτις, πο 'χουν του μάτι σαν ελιά, του φρύδι σαν γαϊτάνι κι έχουν τα ματουτσίνουρα σαν της ελιάς τα ..."

Γενικότερα, το Σάββατο του Λαζάρου έχει χαρούμενο χαρακτήρα, καθώς η έγερση του Λαζάρου προαναγγέλλει την Ανάσταση του .

Από την Κυριακή των Βαΐων αρχίζει ουσιαστικά η λεγόμενη Μεγάλη Εβδομάδα ή Εβδομάδα των Παθών. Κατά την ημέρα αυτή εορτάζεται η ανάμνηση της θριαμβευτικής εισόδου του Ιησού Χριστού στα Ιεροσόλυμα όπου, κατά τους συγγραφείς των Ιερών Ευαγγελίων, οι Ιουδαίοι τον υποδέχθηκαν κρατώντας βάγια (κλάδους φοινίκων)..

Άρχιζαν οι αγρυπνίες... που από παλιά οι Ελασσονίτες παρακολουθούσαν με μεγάλη κατάνυξη ενώ όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα πενθούσαν με ευσέβεια...

Τα κορίτσια και οι μικρονύφες έφτιαχναν μπουκετάκια με κεντημένα βάγια και λουλούδια δεμένα με κορδέλες και τα πηγαίναν με ενα καλαθάκι στην Εκκλησία... Μετά τη λειτουργία τα μοίραζαν...

Ξημερώνοντας Μεγάλη Δευτέρα καθώς και στη συνέχεια, τις ημέρες της Μεγάλης Τρίτης και Μεγάλης Τετάρτης οι νοικοκυρές αρχίζαν τις προετοιμασίες... Αγοράζαν τα απαραίτητα υλικά για την παρασκευή παραδοσιακών σπιτικών κουλουριών και τσουρεκιών...

Στην Εκκλησία είχαμε αντίστοιχα τα απογεύματα Μεγάλης Δευτέρας και Μ. Τρίτης, τις Ακολουθίες του Νυμφίου και το Τροπάριον της Κασσιανής... των οποίων τα λόγια, οι παλιότεροι γνώριζαν απ' έξω...

Το απόγευμα της Μεγάλης Τετάρτης ψάλλεται η Ακολουθία του Ευχελαίου και η τελετή του Νιπτήρος που είναι και ο Όρθρος της Μεγάλης Πέμπτης και αναφέρεται σε τέσσερα γεγονότα: Τον Ιερό Νιπτήρα, το πλύσιμο δηλαδή των ποδιών των μαθητών από τον Ιησού Χριστό, τον Μυστικό Δείπνο, την Προσευχή του Κυρίου στο Όρος των Ελαίων και την προδοσία του Ιούδα, δηλαδή την αρχή των Παθών του Χριστού...

Αυτά από πολύ νωρίς περιδιάβαιναν τις γειτονιές τραγουδώντας τα κάλαντα με τα στολισμένα πανεράκια στα χέρια.. "Ήρθε ο Λάζαρος, ήρθαν τα Βάγια ήρθε η Κυριακή που τρων τα ψάρια. Ξύπνα Λάζαρε και μη κοιμάσαι τώρα μέρα μας, τώρα χρονιά μας..." Και μια πιο σπάνια παραλλαγή: "Ήρθε ο Λάζαρος ήρθαν τα Βάγια Ήρθε κι ο Χριστός να πούμε τ' Άγια Ήρθε ο Χριστός απ' την Καισαρεία Εκεί έβρισκε Μάρθα και Μαρία Μάρθα, που 'ναι ο Λάζαρος ο αδερφός σας φίλος του

Μετά την Ακολουθία του Ευχελαίου της Μεγάλης Τετάρτης, οι ιερείς σταυρώνουν τους πιστούς με λάδι στο μέτωπο, τα μάγουλα, το πρόσωπο και τα χέρια... Ενθυμούμαι με συγκίνηση το "παιδομάζωμα" στον Άγιο Δημήτριο Συκέας, όπου στοιβαζόμασταν όλα τα παιδιά να λάβουμε το χρίσμα της ευλογίας... Με το ίδιο δέος συνοδεύω ταύτην και τους γιους μου ενώπιον της χάρης Του Κυρίου... Και εντός του Ναού ανακαλώ τη μορφή του αοιδίμου Αιδεσιμωτάτου Πατρός-Ευθυμίου Τσούκα...

Τη Μεγάλη Πέμπτη το πρωί... λαμβάνει χώρα ένα έθιμο, το οποίο με περηφάνεια αναφέρω... Τα πένθιμα ή κατανυκτικά κάλαντα της Μεγάλης Πέμπτης... Στο χωριό μου, τη Συκέα, καθώς και σε κάποια αλλά κοντινά επαναλαμβάνεται μέχρι τη σήμερον... Από νωρίς το πρωί τα αγόρια ξεχύνονται στις γειτονιές και τραγουδούν τα κάτωθι (με μικρές παραλλαγές...) Για τα λόγια αυτά δεν υπάρχει μέχρι τούδε καταγραφή και δεν απαντώνται σε άλλα μέρη της Ελλάδας):

"Μεγάλη Πέμπτη σήμερα δουλεύουν οι Εβραίοι,
για να σταυρώσουν τον Χριστό, των πάντων Βασιλέα,
που πήγαν και τον σταύρωσαν μες του χαλκιά την πόρτα.
Χαλκιά, χαλκιά βρε μάστορα, φτιάξε τρία πιρουνιά.
Και αυτός ο τρισκατάρατος παίρνει και φτιάχνει πέντε,
το δυο τα μπήγ' στα πόδια Του, τ' άλλα τα δυο στα χέρια,
το πέμπτο το φαρμακερό το μπήγει στην καρδιά Του,
να βγάλει αίμα και νερό, να πληγωθεί η καρδιά Του."

Ταυτόχρονα την ίδια μέρα... οι νοικοκυρές έβαφαν το πρωί τα αυγά, έβαζαν το πρώτο στο εικονοστάσι και με αυτό σταυρώνουν τα παιδιά, όταν ήταν άρρωστα. Και ο αριθμός των αυγών έπρεπε να είναι ορισμένος, το δοχείο να είναι καινούργιο και το νερό με την μπογιά να μη χυθεί. Παλιά τα αυγά, όταν δεν είχαν βαφές τα έβαφαν με ριζάρι, φύλλα από κρεμμύδια κ.λπ., και τα έκαναν "πέρδικες" στολίζοντάς τα με το σχήμα των φύλλων..."

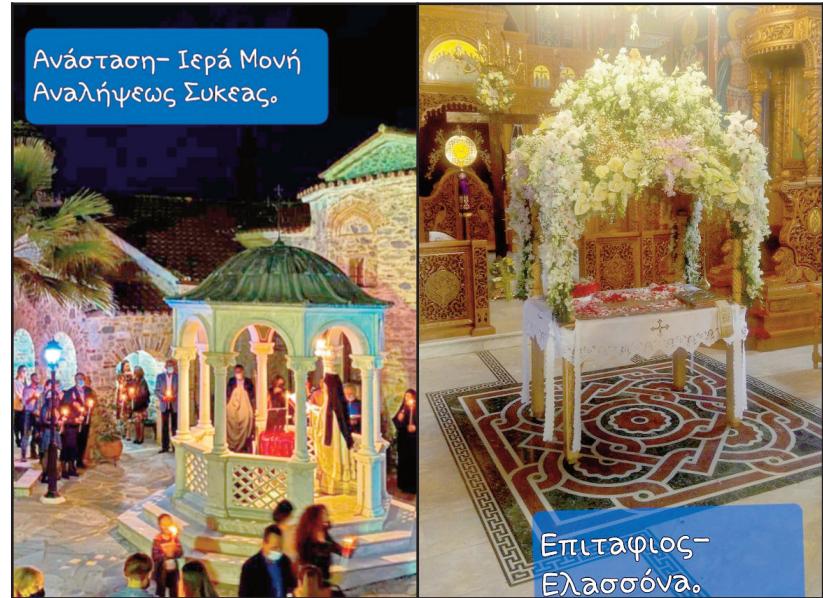
Επίσης με όση βαφή περίσσευε, έβαφαν τα πρόβατα για την ευλογία του κοπαδιού... Τα αυγά βάφονται κόκκινα για το αίμα της θυσίας του Χριστού, για τη χαρά της Αναστάσεως και την αποτροπή του κακού...

Το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης, οι γυναίκες με τα παιδιά στόλιζαν τον Επιτάφιο φορώντας πένθιμα ρούχα... Έμεναν όλο το βράδυ στην εκκλησία συντροφεύοντας τον Υἱό του Θεού...

Η Μεγάλη Παρασκευή αποτελούσε αγκάθι στη ψυχή του ευσεβών πιστών. Κανένας δεν εργαζόταν εκείνη την μέρα: ούτε οι άνδρες στα κτήματα ή στα ζώα αλλά ούτε και οι γυναίκες στο νοικοκυριό. Μονάχα πενθούσαν.. Ειδικότερα... ξέρω και από την Βερδικούσια, οπού εκεί υπάρχει ισχυρός πυρήνας Παλαιομερολογιτών, ήταν ασυγχώρητη αμαρτία, τη Μεγάλη Πέμπτη και Μεγάλη Παρασκευή, να πιάσει κάποιος στα χέρια του, σφυρί, καρφιά και ξύλο... τα υλικά με τα οποία σταυρώθηκε ο Κύριος...

Αργότερα όλος ο κόσμος... κρατώντας πολύχρωμα λουλούδια στα χέρια, επισκέπτονταν τον Επιτάφιο και ασπάζονταν τον Εσταυρωμένο με βαθιά συγκίνηση. Τα μικρά παιδιά περνούσαν τρεις φορές κάτω από τον Επιτάφιο για να έχουν την ευλογία του Ιησού Χριστού...

Το Μεγάλο Σάββατο, που έχουμε τη

Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου... Νωρίς το πρωί, οι πρεσβύτεροι και τα μικρά παιδιά πήγαιναν στην εκκλησία για να μεταλάβουν... Έχουμε και τις λαμπάδες του νονού προς τα βαφτιστήρια ή (παλαιότερα) του αρραβωνιαστικού προς τη μνηστή του... Ήταν άσπρες και στολισμένες με κύριο τον συμβολισμό τους ως πηγής φωτός...

Αξίζει να σημειωθεί πως οι εύπορες οικογένειες και οι κτηνοτρόφοι (εγώ θυμάμαι τον εαυτό μου, να γυρνάω το χωριό με μπουκάλια γάλα) έδειχναν την αλληλεγγύη το Μεγάλο Σάββατο και πρόσφεραν στους κρέας, αυγά και γαλακτοκομικά...

Το βράδυ της Ανάστασης, στα σπίτια έσβηναν ακόμη και τη φωτιά της εστίας, για να την ανάψουν με το νέο φως. Πρώτοι έπαιρναν παλιά το φως από τη λαμπάδα του ιερέα οι επίσημοι του χωριού και κάποτε οι νεόνυμφοι... Έφερναν στο σπίτι το φως της Ανάστασης με μεγάλη προσοχή, για να μη σβήσει, σταύρωναν πρώτα πάνω την κάσα της πόρτας, προχωρούσαν στο εικονοστάσι κι άναβαν το καντήλι, γύριζαν στους στάβλους και στα ζώα κι ευλογούσαν και εκείνα με το φως του Χριστού...

Είθισται ακόμη και σήμερα... μετά την Ανάσταση, να πάνε στα κοιμητήρια, να ανάβουν τα καντήλια των τεθνεώτων τους με το Φως της Αναστάσεως...

Τη Λαμπρή έψηναν, όπως και σήμερα τον οβελία τους και όλοι μαζί διασκέδαζαν με άφθονο χορό και τραγούδι, μακριά από έγνοιες και βάσανα... Το απόγευμα της ίδιας ημέρας παρακολουθούσαν την ακολουθία της «Αγάπης».

Οι μέρες του Πάσχα, όπως και σε άλλα μέρη έχουν πληθώρα εθίμων και παραδόσεων που αποδεικνύουν την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά... Σε ορισμένες περιοχές κάθε χρόνο τελείται αναβίωση τους για να μαθαίνουν οι νεότεροι... Η επαφή των νέων με τον λαϊκό πολιτισμό και με την αισθητική που βασιζόταν σε αγνά μέτρα και αξίες, μόνο εποικοδομητική μπορεί να είναι... Παράδοση δεν είναι η διατήρηση της στάχτης, αλλά η μεταφορά της φλόγας... «Χρειάζεται μια τεράστια ποσότητα Ιστορίας για να δημιουργηθεί έστω και μια μικρή ποσότητα Παράδοσης». Henry James, Αμερικανός συγγραφέας.

Πασχαλιάτικα τραγούδια του Βλαχογιαννίου

Τα «πασχαλιάτικα» τραγούδια, ακούγονταν στο Βλαχογιάννι και χορεύονταν μόνο τις σαράντα μέρες από το Πάσχα έως την Ανάληψη. Είναι τραγούδια τα οποία δεν συνοδεύονται από όργανα. Μετά το τέλος της Θείας Λειτουργίας της Πρώτης και Δεύτερης μέρας του Πάσχα, οι Βλαχογιαννίτες τα χόρευαν και τα τραγουδούσαν στη ράχη του χωριού, δίπλα από την εκκλησία και τις υπόλοιπες μέρες στα εξωκλήσια, όπου τελούνταν η Θεία Λειτουργία.

Πάντα στήνονταν δύο χοροί: ένας αντρικός και ένας γυναικείος. Οι άντρες και οι γυναίκες δεν χόρευαν ποτέ στον ίδιο χορό. Ο αντρικός χορός απλώνταν στην εσωτερική πλευρά του κύκλου και ο γυναικείος στην εξωτερική. Τραγουδούσαν όλοι μαζί και χόρευαν, χωρίς όργανα. Τραγουδούσαν μόνο όσοι συμμετείχαν στο χορό και έπρεπε όλοι να σύρουν το χορό, έστω μία φορά.

Το περιεχόμενο των τραγουδιών ποικίλει. Από τα περίπου εικοσιπέντε που διασώζονται, η πλειοψηφία έχει ερωτικό περιεχόμενο. Άλλα αφηγούνται μια ιστορία, άλλα αναφέρονται στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι άνθρωποι μια

του Γεωργίου
Νακούλα
φιλολόγου
ιστορικού

συγκεκριμένη περίοδο και άλλα κάνουν λόγω για τη ζωή των κλεφταρματολών. Τα περισσότερα, όμως, αναφέρονται στον έρωτα. Δεν είναι τυχαίο που τραγουδούνται την άνοιξη. Στις αγροτικές περιοχές, ο άνθρωπος και η φύση είναι στενά συνδεδεμένοι. Έτσι, με την αναγέννηση της φύσης, αναγεννιέται και το πάθος των ανθρώπων για τη ζωή και τον έρωτα.

Τα «πασχαλιάτικα» τραγούδια, ως δημοτικά τραγούδια, έχουν τα τυπικά μέτρα των δημοτικών τραγουδιών. Τα περισσότερα έχουν ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο και η γλώσσα τους είναι το τοπικό θεσσαλικό ιδίωμα. Στο λεξιλόγιο παρατηρούμε ότι υπάρχουν και λέξεις αρχαίες, μεσαιωνικές, τούρκικες, σλάβικες και βλάχικες.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια αναβίωσης του εθίμου και διάσωσης των τραγουδιών αυτών. Μάλιστα έχουν ηχογραφηθεί και πολλά από τα τραγούδια τα οποία τραγούδησαν ηλικιωμένες γυναίκες του χωριού.

* Οι πληροφορίες προέρχονται από το άρθρο της Ελένης Ν. Σωτηρίου, στον 44^ο τόμο του «Θεσσαλικού Ημερολογίου», όπου υπάρχουν και τα εικοσιπέντε πασχαλιάτικα τραγούδια που έχουν διασωθεί.

Γιορτή της μητέρας

Εκεί ψηλά, στην πόλη τ' ουρανού,
στου ουρανού το καταγάλανο λιβάδι,
πέρα απ' την δύναμη τ' ανθρώπινου του νου,
μάνα μας, πέταξες για πάντα ένα βράδυ.

Εμείς εδώ, πεντάρφανα πουλιά,
πάντα σε νιώθαμε αόρατο προστάτη,
να μας κρατάς, όπως μικρούλια, αγκαλιά,
να μας σκεπάζεις με αγάπη στο κρεβάτι.

Να μας κοιμίζει το γλυκό σου το φιλί,
να 'ναι γεμάτη από μάνα η κάμαρά μας,
να 'χουμε πάντα τη σοφή σου συμβουλή
πυξίδα κι' οδηγό στα βήματά μας.

Μα, ο χρόνος ασταμάτητος κυλά!
Κι' έφτασε γρήγορα κι' απρόσμενα η μέρα,
που κάλεσες να έρθει εκεί ψηλά
για συντροφιά το κλωναράκι σου, μητέρα...

Σκοτάδι, πόνος! Όλα γύρω θλιβερά.
Μέσα στην Άνοιξη τα ρόδα μαραμένα.
Δεν έχουν κάποια πράγματα σειρά,
δεν είναι όλα δίκαια μοιρασμένα...

του Λευτέρη
Μουφτόγλου
συγγραφέα, ποιητή,
μέλος της ΕΛΒΕ

Αυτός είναι ο νόμος της ζωής!
Σκληρός, όπως σκληροί όλοι οι νόμοι.
Άλλοι να φεύγουν γρήγορα από γης
κι' άλλους να τους κρατούν μεγάλοι δρόμοι...

Σ' αυτόν τον δρόμο, μάνα, τον μακρύ,
μη λησμονείς να μου φωτίζεις κάθε βήμα.
Και να φροντίζεις, όπως τότε, τη μικρή,
που της ανάβω το καντήλι της στο μνήμα...

Η μεγαλύτερη κοινωνική γιορτή της ανθρωπότητας! Γιορτάζει το πλέον ιερό πλάσμα στην ζωή μας, η μάνα, για τον ρόλο και τα αισθήματα της οποίας έχουν γραφεί τόμοι και τόμοι, ώστε να μην μπορώ να προσθέσω τίποτα. Απλά θα σημειώσω ότι όποιος έχει χάσει την μάνα του, έχασε το στήριγμά του, το οξυγόνο του, το φως του. Και ο πόνος αυτού του χαμού θα τον συνοδεύει πάντα. Καταθέτω ένα ποίημά μου προς την μητέρα μου, που έγραψα, όταν έχασα και την (μικρότερη μου) αδερφή.

ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΡΑΙΒΙΑΣ

Η ΟΛΟΟΣΣΩΝ (ΕΛΑΣΣΟΝΑ)

Πανάρχαια πόλη, που κατείχε την περιοχή του σημερινού «βαροσιού» και το χώρο του υψώματος του Μοναστηριού της Παναγίας Ολυμπιώτισσας. Η ύπαρξή της χάνεται στα βάθη των αιώνων. Πιθανόν να προήλθε από τους γηγενείς της λίθινης εποχής που ήταν διάσπαρτοι (εγκαταστημένοι στα παραπάνω), αλλά και στον περιβάλλοντα χώρο του κάμπου. Συγκεκριμένα στις θέσεις: «Καλύβα του Αναγνωστούλη» ή «Χασάν Μαγούλα», στο κέντρο ακριβώς της πεδιάδας, στην περιοχή των «Βοδιανών», στην περιοχή δεξιότερα του Κτηνιατρείου στα υψώματα κάτω από την Αετορράχη και πάνω στον λόφο του Μοναστηριού.

Στα γεγονότα της Αργοναυτικής Εκστρατείας δεν αναφέρεται η πόλη. Μνημονεύεται, όμως, απ' τον Όμηρο με τις πόλεις εκείνες που της δύναμης των ανδρών τους ηγούνταν ο «Πολυποίτης».

Οι δ' Άργισσαν ἔχον καὶ Γυρτώνην ενέμοντο

Ορθην, Ηλώνην, τε πόλιν τ' Ολοοσσόνα λευκήν....¹

Πιθανόν οι λευκές όχθες του «Κουραδιάρη» και τα ολόλευκα σπιτάκια που φάνταζαν από μακριά, σκαρφαλωμένα στις πλαγιές του λόφου του Μοναστηριού, να προσέδωσαν στην πόλη το όνομα της «Λευκής Ολοοσσόνος».

Ο λόφος του Μοναστηριού, που απ' τις τρεις πλευρές του ήταν απόρθητος λόγω των απότομων γκρεμών, προσφέρονταν κατά τους μακρινούς εκείνους χρόνους, για την ασφαλή διαμονή των πρώτων ανθρώπων. Η οχύρωση του λόφου, αποτέλεσε για τον οικισμό τέλεια και οχυρότατη Ακρόπολη. Ολόκληρος ο λόφος του Μοναστηριού φαίνεται ότι κατοικήθηκε αδιαλείπτως από τα βάθη των αιώνων μέχρι τους Βυζαντινούς χρόνους. Γιατί, στη θέση που είναι σήμερα το «Κάστρο-Ξενοδοχείο», βρέθηκαν τάφοι με κτερίσματα που ανάγονται στους Ομηρικούς χρόνους. Άλλα και η περιοχή του «Βαροσιού» φαίνεται ότι κατοικούνταν απ' τα βάθη των αιώνων. Πιο πέρα από το βενζινάδικο, που είναι κοντά στο παλιό Νεκροταφείο και απέναντι ακριβώς απ' την έκθεση του Μιχάλη Πούρικα, βρέθηκε τυχαία τύμβος-τάφος της προϊστορικής περιόδου, θολωτός. Επειδή η έκταση καλλιεργήθηκε, ο τύμβος ισοπεδώθηκε.

Ζωσμένος από τείχη, ο λόφος του Μοναστηριού, είχε καταστεί απόρθητο φρούριο. Μέχρι τελευταία τα τελευταία χρόνια η Βόρεια πλευρά του λόφου, ήταν οχυρωμένη με ισχυρό τείχος, που ξεκινούσε από την άκρη του γκρεμού προς Κουραδιάρη και τελείωνε κάτω, κοντά προς πολυβολείο, στην Ανατολική άκρη του γκρεμού. Το τείχος αυτό χαλάστηκε στο σημείο που τα τσιμεντένια σκαλοπάτια ενώνονται με την άσφαλτο οδό, που κατασκευάστηκε τελευταία. Ο ζωσμένος με τείχη λόφος του Μοναστηριού επικοινωνούσε με τον γύρω χώρο με πύλες εισόδου. Η μία ήταν λίγο πιο πάνω αριστερά, από την στροφή της γέφυρας του Κουραδιάρη.

Η δεύτερη ήταν πάνω στον δρόμο, κι ακολουθούν τα σκαλοπάτια της ανάβασης προς την Μονή, κοντά στο 1ο Δημοτικό Σχολείο. Η τρίτη θα πρέπει να ήταν απέναντι απ' την παλιά δεξιαμενή του εργοστασίου ηλεκτροφωτισμού, όπου μια

του Σπύρου
Μπούμπα
εκπαιδευτικού
συγγραφέα

γέφυρα σύνδεε τις βραχώδεις όχθες του ποταμού. Και σήμερα ακόμη σώζονται τα θεμέλια της γέφυρας, απ' όπου φαίνεται ότι διέρχονταν κι επικοινωνούσαν οι ευρισκόμενοι στη θέση της περιοχής του «σταροπάζαρου», προτού κατασκευαστεί η τοξωτή βυζαντινή γέφυρα, που σώζεται μέχρι σήμερα. Η τελευταία πύλη επικοινωνίας της ακρόπολης βρίσκονταν βορειότερα της κορυφής του λόφου, όπου υπάρχει δεξιαμενή νερού.

Όσοι έρχονταν από τον χώρο του ζυγού που ακολουθεί ο τωρινός δρόμος προς το χωρίο του Δρυμού και τις «Πλακόπετρες», κατέληγαν στο ΒΔ άκρο της ακρόπολης και εισέρχονταν σ' αυτήν.

Η Ολυμπιώτισσα, είχε κι έχει την Δυτική πύλη εισόδου στον περίβολο του Μοναστηριού. Κτισμένη η Ολοοσσών σε θέση κλειδί, δέχονταν όσους μετακινούνταν από την ορεινή Περραιβία προς τον κάμπο της κι αντίστροφα ή μέσω της Μελούνας κατέβαιναν στον Θεσσαλικό κάμπο ή κατευθύνονταν προς την περιοχή Χυρετιών Δομενίκου ή μέσα από το πέρασμα Αγιονερίου και Ευαγγελισμού, εισέρχονταν στον κάμπο της Ποταμιάς.

Στην Ελασσόνα θα πρέπει να κατέληγαν δύο δρόμοι από την ορεινή Περραιβία: Ο ένας που έρχονταν από Σπαρμό, ή από το στενό «Διάβας», κατέληγε δεξιότερα από τα Ζερβομύλια, στον Ντεκέ κι ο άλλος πιθανόν από τα Βολούστανα και την Άζωρο, πιθανόν να ακολουθούσε τον τούρκικο δρόμο μέχρι στις «Πλακόπετρες» και στη συνέχεια, ακολουθώντας τον ζυγό του λόφου του Μοναστηριού, να κατέληγε στην ακρόπολη της Ελασσόνας.

Δεν έχουμε ιδιαίτερα πληροφοριακά στοιχεία για την πορεία της ζωής της πόλης κατά τους μετα ομηρικούς χρόνους. Πιθανόν οι δυνάμεις του Ξέρξη που διέσχισαν τα στενά των «Βολουστάνων», στενό του Σαρανταπόρου μεταξύ του ορεινού όγκου του Σαρανταπόρου και της βουνοκορφής Βίγλας στην Πέτρα Κοκκινοπηλού και στην Λεπτοκαρυά, να πέρασαν απ' την Ελασσόνα διαμέσου της Μελούνας και Ποταμιάς και να κατέβηκαν στον Θεσσαλικό κάμπο. Η Ολοοσσών ήταν μια ακμάζουσα Περραιβική πόλη που ανήκε στο «Κοινόν των Περραιβών».

Πιθανόν στα χρόνια της Μακεδονικής παντοδυναμίας να έκλινε προς την Μακεδονία. Ο Τίτος Λίβιος αναφέρει την άλωση της Μάλλοιας και των Χυρετιών απ' τους Αιτωλούς κατά το 200 π. Χ., καθώς και τη σφαγή των κατοίκων και τις δηλώσεις της πεδιάδας της Τριπολίτιδας. Άλλα, για την Ελασσόνα δεν γίνεται κανένας λόγος.

Κατά τους κλασσικούς χρόνους η πόλη θα πρέπει να είχε γύρω στους τέσσερες «ταγούς» κι έναν ή δύο «ταμίες». Ιδιαίτερα οι Ολοοσσόνιοι τιμούσαν και ελάτρευαν τον Ασκληπιό, ιερό του οποίου θα πρέπει να βρίσκονταν πάνω στην Ακρόπολη και, κατά την άποψη του Αρβανιτόπουλου (αρχαιολόγος που αφιέρωσε τη ζωή του σε ανασκαφές στην περιοχή της Ελασσόνας), πιθανόν στη θέση της Μονής Ολυμπιώτισσας.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ:

1. Ομήρου Ιλιάδα, β' Ραψωδία, στίχοι 738-746.

Η παντοτινά κοιμωμένη

Στο παλιό, εγκαταλειμμένο σπίτι,
ο παππούς μου κοιμόταν με μια γυμνή
γυναίκα.

Τον ξύπνησα και τον ρώτησα, ποια είναι
αυτή.
Απάντησε ότι τη λένε Παράδοση.
Αν την αγγίξω πρέπει να την κρατήσω,
μα αν την αφήσω θα εξαφανιστεί.

Την κούνησα ελαφρά στους ώμους.
Τώρα στεκόταν όρθια,
ντυμένη με λευκό πουκάμισο,
μπορντό γιλέκο και φούστα με κόκκινη
ποδιά.
Ένα μαύρο μαντήλι τύλιγε το κεφάλι της
και χρυσά φλουριά στόλιζαν το μέτωπό
της.
Στα χέρια της βαστούσε μια στάμνα
γεμάτη πολύχρωμα λουλούδια.

Μας οδήγησε στην αυλή.
Με την παλάμη στη μέση,
τη στάμνα στον ώμο
και με αργό βήμα
κίνησε να χορεύει
και να τραγουδά:

«Άιντε πέρασαν γοργά διακόσια χρόνια
και δεν είδα τίποτα να ζει αιώνια.
Άιντε τη ζωή, τον έρωτα, τον πόθο
και τον θάνατο, τον πόλεμο, τον μόχθο.

Άιντε οι κόρες γένναγαν πολλά παιδιά
στα χωράφια δούλευαν πολύ σκληρά.
Άιντε να μαζεύουνε όλο το στάρι,
να γεμίζουνε το αδειανό το αμπάρι.

Ευάγγελος Τσακνάκης
Πολιτισμολόγος Msc
πολιτική υγεία,
MA δημιουργική Γραφή

Άιντε κάτω απ' της Ελλάδας τη σημαία
οι υπόδουλοι πολέμαγαν γενναία.
Άιντε νά 'ναι λεύτεροι σαν τα πουλιά
να ελπίζουνε στο μέλλον τους ξανά.

Άιντε να ζουν και να τραγουδούν παρέα
να πορεύονται με μια κοινή ιδέα.
Άιντε νά 'ρχονται καλύτερα τα χρόνια
στα παιδιά τους και στ' αγέννητα τα εγγόνια».

Η γυναίκα σταμάτησε απότομα.
Πήρε στα χέρια της τα λουλούδια
και πέταξε τη στάμνα στα πόδια μας.
Έκανε τον σταυρό της και χάθηκε μες στο
πηγάδι.
Ο παππούς όρμησε ξοπίσω της.

Το σμάρτφον χτύπησε στις πέντε το πρωί.
Σηκώθηκα γρήγορα και ετοιμάστηκα για τη δουλειά.
Το μετρό και τα λεωφορεία είχαν απεργία.
Δεν βρήκα ούτε ταξί.
Άνοιξα το λάπποπ και συνδέθηκα για μια τηλεδιάσκεψη.
Έβαλα το τζι-πι-ές και κίνησα με τα πόδια για το
νεκροταφείο.
Ν' ανάψω ένα κερί στην Παράδοση.

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Το ποίημα διακρίθηκε με συγχαρητήριο διπλωμα στον διεθνή ποιητικό διαγωνισμό που διοργανώθηκε με αφορμή τα 200 από την Ελληνική Επανάσταση, υπό την αιγίδα της Τιμητικής Επιτροπής των Επετειακών Πολιτιστικών Εορτών του Ευρωπαϊκού Κέντρου Τέχνης (EUARCE) και την τιμητική συνεργασία του αμερικανικού ομογενειακού οργανισμού Αμερικανο-ελληνικό Ίδρυμα Δυτικής Πενσυλβανία (AHFWP)
- Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο και Μουσείο της Παράδοσης, της Αμερικανικής Εταιρείας Βυζαντινής Μουσικής και Υμνολογίας (ASBMH)
- Πρόγραμμα Βυζαντινών Σπουδών Πανεπιστημίου Pittsburgh (USA) και του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Ένωσης Κριτικών Λογοτεχνίας (A.I.C.L. Paris).

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Στον Όλυμπο ανθίζει η λευτεριά,
στα κορφοβούνια αρματολίκια, κλεφτουριά,
ηρώων μάνα η επαρχία Ελασσόνας,
αρχίζει απελευθέρωσης αγώνας.

Χριστόφορος, στις μάχες, Περραιβός,
ο Ρήγας έγινε ο φίλος του ακριβός,
στη Φιλική, μυήθηκε, Εταιρεία,

πολέμησε με θάρρος και με ανδρεία.

Μαζί του αγωνίστηκαν πολλοί,
της Περραιβίας κλεφταρματολοί,
που θυσιάστηκαν για μένα και για σένα,
το Χίλια Οχτακόσια Είκοσι Ένα!

Δημήτρης Ντάλλας
εκπαιδευτικός

Ο καπετάν Ζήδρος

Οι Αρματολοί ήταν η εθνική πολιτοφυλακή, τυπικά στην υπηρεσία των Τούρκων. Συχνά μετέπιπταν στην ιδιότητα του Κλέφτη, απ' την οποία, συνήθως, και προέρχονταν. Έτσι, τα σώματα αυτά, Κλέφτες κι Αρματολοί, ταυτίζονταν στην πράξη, γιατί τα αποτελούσαν τα ίδια πρόσωπα που, άλλοτε με τη μια κι άλλοτε με την άλλη ονομασία, έκαναν πόλεμο κατά των Τούρκων.

Οι Κλεφταρματολοί δεν είχαν ορισμένο κατάλυμα. Έμεναν, συνήθως, σε κάποιο απρόσιτο «λημέρι», αρπάζοντας συχνά περιουσίες ή ποίμνια Τούρκων. Την ημέρα προφυλάσσονταν και τη νύχτα έκαναν επιδρομές με ταχύτητα και κάλυψη. Μέθοδός τους στις επιχειρήσεις αυτές ήταν το «γιουρούσι», ενώ εξασκούνταν μ' επιτυχία στο σημάδι, τον δίσκο κι άλλα αθλήματα. Εκπληκτική είναι η αναφορά του **Fauriel**, Γάλλου φιλέλληνα λαογράφου-συλλέκτη δημοτικών τραγουδιών, που καταθέτει μεταξύ άλλων στις σημειώσεις του και τη φήμη για ένα κατόρθωμα του δικού μας Νικοτσάρα, δηλαδή, πως ο Νικοτσάρας πηδούσε πάνω από επτά άλογα, τοποθετημένα στη σειρά και κατά μέτωπο! Το ψυχικό τους σθένος ήταν παροιμιώδες, όσο και η στάση τους απέναντι στο θάνατο, καθώς θεωρούσαν «ψιφίμι» όποιον πέθαινε από ασθένεια κι όχι στη μάχη. Κεντρικός στόχος και κίνητρο των αγώνων τους στάθηκε η αποτίναξη του τούρκικου ζυγού. Μεγαλόψυχοι απέναντι στις γυναίκες και τα μικρά παιδιά κι ευσεβείς προς την Εκκλησία, και, κυρίως, στην Παναγία και τις εικόνες της. Επίσης, τιμούσαν ιδιαίτερα τον θεσμό της φιλίας.

Μια από τις πλέον εξέχουσες μορφές αυτών των Κλεφταρματολών είναι κι ο Ελασσονίτης ήρωας Πάνος Ζήδρος ή «Κώστας Ζήδρος» (σύμφωνα με κάποιες πηγές). (Τσαπουριά Γρεβενών, 1630 - Λιβάδι Ολύμπου, 1750). Κατά τον Fauriel, όσο ζούσε ο Ζήδρος, δεν επέτρεψε να εγκατασταθεί στην περιοχή του κανένα τούρκικο στρατιωτικό σώμα.

Επισημαίνω, πρωταρχικά, ως ιστορική πηγή τα «Άπαντα» του **Κώστα Κρυστάλλη**¹, του Ηπειρώτη ποιητή, που, ως νεαρός δημοσιογράφος κλήθηκε από την εφημερίδα του να συλλέξει στοιχεία για τους Κλεφταρματολούς. Κατά τον Κ. Κρυστάλλη, λοιπόν, ο Ζήδρος ήταν γόνος μεγάλης αρματολίτικης οικογένειας που ήταν κυρίαρχη στην Ελασσόνα για 200 χρόνια. Τα όρια του προγονικού του αρματολικού διεύρυνε ο Πάνος Ζήδρος, ώστε ανακηρύχθηκε με σουλτανικό φιρμάνι «έξαρχος του Ολύμπου και της Δυτικής Μακεδονίας»².

(Οι έξαρχοι είχαν αδιαπραγμάτευτη δύναμη και δικαιοδοσία στα όριά τους). Κατά τον Κρυστάλλη, ο Ζήδρος απένειμε εκτάσεις στα πρωτοπαλίκαρά του, διορίζοντας τον Θύμιο Βλαχάβα στα Χάσια, τον Λάζο στην Κατερίνη, τον Τόσκα στα Γρεβενά, τον Μπιζιώτη στη Βέροια και το Νάνο στα Σέρβια. Όλοι αυτοί αναγνώριζαν σαν ανώτατο άρχοντα τον Ζήδρο, που είχε έδρα το Βλαχολίβαδο. Εκεί συγκροτούσε σύνοδο κι αποφάσιζε για όλα τα ζητήματα. Κατά τον Κρυστάλλη ο Ζήδρος έζησε 128 χρόνια και συνήψε γάμο στα 90 του χρόνια. Άφησε μονάχα ένα γιο, τον Φώτη, κατ' άλλους Δημήτρη, (που δολοφονήθηκε το 1768). Την κληρονομιά του παρέλαβε ο γαμπρός από τη θυγατέρα του, ο Πάνος Τσιάρας, πατέρας του διαβόλου Νικοτσάρα.

Ο μεγάλος ιστορικός της προεπαναστατικής περιόδου **Κασομούλης**, στα «Στρατιωτικά Ενθυμήματα»³ του, τοποθετεί την ακμή της δράσης του Ζήδρου μεταξύ 1720 και 1770, τον περιγράφει ως οπλαρχηγό με μεγάλη φρόνηση, που τα όρια της εξουσίας του απλώνονταν από τα Βοδενά μέχρι τα Τρίκαλα και

του Βασίλη
Ζαρζώνη
φιλολόγου

γύρω από τη Λάρισα κι απ' τα Σέρβια μέχρι την Κατερίνη και τον Πλαταμώνα προς τη θάλασσα. Ως πηγή των πληροφοριών του ο Κασομούλης αναφέρει τις αξιόπιστες διηγήσεις του, υπέργηρου πλέον, Στρογγύλη, σύχρονο του Λάππα και του Ζήδρου. Κατά τον Κασομούλη, ο Ζήδρος έγινε ο τρόμος των Αλβανών στην εποχή του, αναδείχθηκε ο επιφανέστερος οπλαρχηγός της περιοχής και πέθανε από φυσικά αίτια.

Σημαντικά στοιχεία για τη ζωή του Π. Ζήδρου εμπεριέχονται και στο βιβλίο του **I.K. Βασδραβέλλη**: «Αρματολοί και Κλέφτες εις την Μακεδονίαν». Μεταξύ άλλων από αυτή το βιβλίο πληροφορούμαστε πως το 1765⁴ ο βεζίρης της Θεσσαλονίκης διατάχθηκε να διώξει τότε μαζί με άλλους και τον Π. Ζήδρο,

γιατί σε επιδρομές του αιχμαλώτιζε τούρκους και ζητούσε λύτρα για να τους απελευθερώσει, είτε άρπαζε τρόφιμα κι άλλα αντικείμενα από τσιφλίκια τούρκων τιμαριούχων κι είχε, μάλιστα, καταλάβει το τσιφλίκι Κάλλιανη (σημερινή Αιανή) στον ποταμό Αλιάκμονα. Από την ίδια πηγή μαθαίνουμε πως ο Ζήδρος, κυνηγημένος στο Αιτωλικό, προσβλήθηκε από την επιδημία της ευλογιάς, αλλά κατάφερε να σωθεί και να επιστρέψει στα θεσσαλικά λημέρια του. Κατά τον Βασδραβέλλη, βέβαια, ο Ζήδρος, κατάγονταν από την περιφέρεια Γρεβενών, όπου ακόμη διασώζονται τα ερείπια του «Πύργου του Ζήδρου» κι ήταν συγγενής από τη μητέρα του με τον διάσημο αρματολό Θύμιο Βλαχάβα. Είχε μεγάλη φήμη και υπόληψη ανάμεσα στους καπεταναίους της Μακεδονίας. Ο ίδιος διαψεύδει ως ανακριβή την άποψη του Χριστόφορου Περραιβού, πως ο Ζήδρος ήταν αρματολός του Πλαταμώνα και θεωρεί πλαστό το ιστορικό τραγούδι του Σπ. Ζαμπέλιου για τον Ζήδρο.

Ο Ζήδρος ανήκε στην κλεφταρματολική οικογένεια των **Πρωτάτων**. Στελέχη του ήταν: Ο **Λάππας**, υπαρχηγός του από τα Τρίκαλα, επικεφαλής στο αρματολίκι του Αστροπόταμου, οι **Λαζαίοι**, κυρίαρχοι στα Πιέρια και τον Όλυμπο, με κέντρο δράσης το χωριό Μηλιές. Επίσης ο **Πάνος Τσιάρας** από τα Γιαννωτά, που, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, διαδέχθηκε τον Ζήδρο στο αρματολίκι Ελασσόνας και ο **Γκέγκας**, με έδρα την Κατερίνη, που κατασκεύασε πλοία και λεηλατούσε τα διερχόμενα τούρκικα καράβια, εκτός από τα παραλιακά τούρκικα τσιφλίκια.

Στην ομάδα του Π. Ζήδρου ανήκε κι ο παρεξηγημένος **Βλαχοθόδωρος**, αρματολός του Λιβαδίου, που κατηγορήθηκε πως συμετείχε με τους δημογέροντες του Λιβαδίου στη δολοφονία του Πάνου Τσιάρα κι ο **Τρίψας**, πρωτοκαπετάνιος του Ζήδρου ως το 1785, που σκοτώθηκε καταδιωκόμενος από τους Τούρκους στον Κόζιακα.

Ως κατακλείδα, προσθέτω μια αξιοσημείωτη **μαρτυρία** που κατέθεσε στον αείμνηστο δάσκαλο των Γιαννωτών, Αθανάσιο Παπανικολάου, κάποιος λαϊκός βοηθός του ναού της Αγίας Τριάδας Γιαννωτών στη δεκαετία του '60, με τ'όνομα Παπαζήσης. Του διηγήθηκε πως ο ηγούμενος γέροντας της Αγίας Τριάδας του έδειχνε συχνά ένα πηγάδι στον περίβολο με τα λείψανα του Ζήδρου, που, κατά τον Fauriel, ενέπνεε φόβο ακόμα και μετά τον θάνατό του στους Τούρκους, ενώ οι Έλληνες, αντίθετα, νοσταλγούσαν τον καιρό που έκανε πασάδες κι αγάδες να τρέμουν. Ένα καταπληκτικό τραγούδι διασώζει ο Fauriel⁵ στη συλλογή του, που αναφέρεται στο γάμο του γιου του. (Ο Πάνος Ζήδρος πανηγυρίζει στο γάμο του γιου του, ενώ κατά το έθιμο, καταφθάνουν φίλοι και συγγενείς με δώρα ζωντανούς τράγους κι αρνάκια στολισμένα με άνθη και κουδούνια. Στον γάμο λησμόνησε ο Ζήδρος να καλέσει τον Λάππα, το ψυχοπαίδι (Συνέχεια στη σελίδα 11)

1821-1904: Οι επαναστάσεις στον Όλυμπο μέχρι και την αρχή του Μακεδονικού αγώνα

Κατά την επανάσταση του 1821 η Θεσσαλία αποτελούσε το κέντρο ανεφοδιασμού του τουρκικού στρατού. Η επανάσταση του 1821 έπληξε επίσης στην περιοχή. Η έντονη παρουσία των τουρκικών στρατευμάτων στην πόλη της Λάρισας -βασικός σταθμός ανεφοδιασμού και αφετηρίας στρατιών προς την ύπαιθρο ή τις νότιες περιοχές του ελλαδικού χώρου- εξουδετερώνει κάθε σκέψη για περί του αντιθέτου πρακτική.

Στον Όλυμπο είχαν συγκεντρωθεί τα υπολείμματα των δυνάμεων του Νικοτσάρα, των Λαζαίων, ο Νικόλαος Τσακνάκης, ο Νικόλαος Κατερινιώτης, ο Γεώργιος Σύρος, η αδερφοί Τζαχείλα, ο Κωνσταντίνος Μπίνος, ο Γούλας δράκος, ο Μήτρος Λιάκος, ο Νικόλαος Διαμαντής, ο αδελφός του και ο Νικόλαος Κασομούλης.

Ολόκληρη η επαναστατημένη κλεφτουριά του Ολύμπου συγκεντρώνεται στην ιστορική μονή Αγίας Τριάδας Λιβαδίου, στις 8 Μαρτίου 1822, όπου και υψώνεται το λάβαρο της επαναστάσεως, αλλά με την επανάσταση αυτή θίγονταν τα συμφέροντα των περιοίκων και τοιφλικάδων της περιοχής, οι οποίοι πρόδωσαν το σχέδιο δράσης στους Τούρκους της Ελασσόνας. Αμέσως οι Τούρκοι έθεσαν σε κίνηση 700 περίπου στρατιώτες και κατέλαβαν το μοναστήρι της Αγίας Τριάδας.

Έτσι, ο Γούλας και ο Τόλιος από κοινού συμπτύσσονται και οχυρώνονται στην κορυφή Κουπάνες Κοκκινοπλού, αποφασισμένοι να δώσουν μάχη. Οι Τούρκοι μέσω Δολίχης και Μεγάλης Λάκας κινήθηκαν προς τον Κοκκινοπλό και τυρπολούν το μισό σχεδόν χωριό. Από εκεί κινούνται προς την κορυφή Κουπάνες για να συγκρουστούν με τις ελληνικές δυνάμεις. Ο Υψηλάντης διορίζει γενικό αρχηγό της επανάστασης του Ολύμπου το Γρηγόριο Σάλα με υπαρχηγό του το Γεώργιο Λέλη. Ειδικές δυνάμεις οχυρώνονται στην περιοχή Κολινδρού, τη Ράδιανη και τη Μηλιά. Εναντίον τους κινείται με δυνάμεις πεζών και ιππικού ο Λουμπούτ πασάς, ο οποίος μετά την καταστολή της

του Θωμά Ν.
Λιόλιου,
Φιλολόγου
Προέδρου
του Α.Ε.Μ.Α.

επανάστασης στη Χαλκιδική κινήθηκε προς τον Όλυμπο από την πλευρά της Κατερίνης και απώθησε τις ελληνικές επαναστατικές δυνάμεις.

Η επανάσταση που ξέσπασε στον Όλυμπο το 1822 καταπνίγηκε εύκολα από τους Τούρκους. Καμία άλλη σοβαρή κίνηση δεν έγινε στα αμέσως επόμενα χρόνια για επανάσταση. Όμως ολόκληρη η περιοχή του Ολύμπου ήταν γεμάτη από κλέφτικα σώματα που δρούσαν ανεξάρτητα από τον επίσημο αγώνα που γινόταν στη νότια Ελλάδα. Έτσι ο Όλυμπος έγινε ένα σωστό κλέφτικο λημέρι, χάρη κυρίως στα απάτητα μέρη του και στις δύσβατες και απόκρημνες διαβάσεις του.

Ακολούθησαν η επανάσταση του 1833 στον Όλυμπο και η επανάσταση του 1854 στον Αλμυρό και στον Όλυμπο. Η επανάσταση του 1878 υπήρξε η απαρχή της απελευθέρωσης και της υπόλοιπης

Ελλάδας. Στην επανάσταση αυτή κέντρο όλης της προεργασίας ήταν το προξενείο της Θεσσαλονίκης, ενώ το μοναδικό θέατρο των επιχειρήσεων στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία υπήρξε η περιοχή του Ολύμπου. Η απελευθέρωση της Λάρισας έγινε στις 31 Αυγούστου του 1881, ενώ μετά τον άτυχη για την Ελλάδα ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις είχαν εγκαταλείψει την άμυνα του Ελληνισμού της Μακεδονίας, ώσπου στην αρχή του 1904 η κυβέρνηση Θεοτόκη υπό την πίεση της κοινής γνώμης άρχισε να παίρνει διστακτικά ορισμένα μέτρα. Η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε την αποστολή στη Δυτική Μακεδονία μιας επιτροπής από τέσσερις αξιωματικούς που θα μελετούσε την κατάσταση επί τόπου και θα διαπίστωνε αν η τοπική προσπάθεια ήταν αποτελεσματική ή αν χρειαζόταν ενίσχυση όχι μόνο σε μέσα αλλά κυρίως σε προσωπικό από την Ελλάδα. Επικεφαλής αυτής της επιτροπής ήταν ο Αλέξανδρος Κοντούλης. Άλλοι ήταν ο Παύλος Μελάς, Ο Αναστάσιος Παπούλας και ο Γεώργιος Κολοκοτρώνης. Ο Μακεδονικός Αγώνας μόλις άρχιζε...

Πηγές: Θωμάς Ν. Λιόλιου. Περραιβική Τρίπολις, Αζωρος - Δολίχη - Πύθιο, Εκδοτική

Ο καπετάν Ζήδρος

(Συνέχεια από τη σελίδα 10)

του κι εκείνος έρχεται ακάλεστος με τ' ομορφότερο δώρο, ένα σπάνιο ασημοστολισμένο ελάφι). Αντί επιλόγου, λοιπόν, παραθέτω αυτό το καταπληκτικό τραγούδι, που είναι γνωστό στα ορεινά χωριά της Ελασσόνας και τραγουδιέται συχνά, κυρίως στους γάμους.

Ο Ζήδρος κάνει τη χαρά, χαρά για τον ιιό του
Εκάλεσε την κλεφτουριά, τα δώδεκα πρωτάτα.
Κι όλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια με κουδούνια,
Κι ο Λάππας πάει ακάλεστος με ζωντανό ελάφι,
Στ' ασήμι και στο μάλαμα και στο μαργαριτάρι.
Κανένας δεν τον λόγιασε από τους καλεστάδες.
Η Ζηδραΐνα τον λόγιασε, η μαύρη παραμάνα
«Καλώς το Λάππα π' ορχεται μ' ελάφι στολισμένο!
Στρώστε του Λάππα στον οντά, του Τρίτσα στην κρεββάτα,
Στρώστε και των παλλικαριών απ' όλα τα πρωτάτα».

Βιβλιογραφία:

- Κ. Κρυστάλλης, Άπαντα, τ.Α', «Ιστορία του Αρματολισμού».
- Βιογραφία: Πάνος Ζήδρος, ο αρματωλός του Ολύμπου. <https://www.bigcyprus.com.cy/article/viografia-panos-zidros-o-armatolos-toy-olympou>.
- Ν. Κασομούλης, «Ενθυμήματα Στρατιωτικά της Επαναστάσεως των Ελήνων 1821-1833», Αθήναι, 1839.
- I.K. Βασδραβέλλης «Αρματολοί και Κλέφτες εις την Μακεδονίαν», σελ. 21-22, 97-98, Θεσσαλίη, 1955, εκδ. Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών – άρθρο «Οι πολεμικοί άνδρες της Μακεδονίας κατά την προεπαναστατικήν περίοδον: Αρματολοί, κλέφτες, πειραταί», σελ. 47, Μακεδονικά, 1967.
- «Ελληνικά Δημοτικά τραγούδια» τομ. 1, εκδ. Παν/μιο Κρήτης, 2013, μτφ. επιμ. Αλεξ. Πολίτη. (Claud Charles Fauriel: «Chants populaires de la Grèce moderne», Παρίσι, 1824-25).
- Wikipedia, Πάνος Ζήδρος.
- Μεγάλη Εγκυλοπαίδεια «Πυρσός», Πάνος Ζήδρος.
- Γ. Ράπτης, «Όλυμπος, Πιέρια, Βέρμιο και Άθως στη ζωή των Μακεδόνων», εκδ. Όλυμπος, 1996.

Το κάψιμο των φούρνων στην Καρυά το 1822 και τα Καπάκια μεταξύ Τζαχειλαίων και Τούρκων

Το 1822 ήταν το έτος που εξεγέρθηκε ο Όλυμπος και η Πιερία (όπως γράψαμε¹ και στο άρθρο μας στο προηγούμενο τεύχος 17 (2021) του Εν Ολύμπω). Ο Γιώργος Τζαχείλας με ομάδα παλικαριών είχε πολεμήσει στην Επανάσταση Μαντεμοχωρίων – Κασσάντρας Χαλκιδικής το 1821 και μετά την αποτυχία είχε γυρίσει στον Όλυμπο.

Η Καρυά Ολύμπου (ή Ελασσόνας), ως χωριό καταγωγής των αρματολών του Κάτω Ολύμπου, Δήμου και Γιώργου Τζαχείλα, μπήκε με ενθουσιασμό στον αγώνα, ξεθάβοντας τα κρυμμένα όπλα και τα σπαθιά όσοι είχαν και καθαρίζοντας τα. Μετά τις 22 Φεβρουαρίου 1822, που έφτασε στα παράλια του Κολυνδρού ομάδα των επαναστατών εθελοντών (Κασομούλης- Σάλλας κ.ά.) με πυρομαχικά τους είχε ειδοποιήσει ο καπετάν Διαμαντής της Πιερίας. Από αυτά τα πυρομαχικά μέρος (8 βαρέλια μπαρούτι, χαρτί για φυσέκια, βόλια, τσακμακόπετρες) στάλθηκαν στην Καρυά (στον Δήμο Τζαχείλα) με τον γέρο Στέργιο, έναν ενθουσιώδη Ραψανιώτη (όπως γράφει ο Ν. Κασομούλης).

Τους ενδιέφερε να κλείσουν οι επαναστάτες τους δρόμους της νοτιοδυτικής πλευράς του Ολύμπου, που ήταν κοντά στον Τύρναβο, στην Λάρισα και Ελασσόνα. Στο μοναστήρι των Κλημάδων Καρυάς που έγινε κέντρο επαναστατικό, έφτασε και ο Λιβαδιώτης καπετάν Γιάννης Δαμαλής με μια ομάδα παλικαριών και σε επαναστατική συγκέντρωση στο μοναστήρι (τέλος Φεβρουαρίου 1822) ευλογήθηκε ο αγώνας από τον Ηγούμενο. Επειδή δεν υπάρχουν περιγραφές των ενεργειών στα γραπτά του Ν. Κασομούλη, χρήσιμη είναι η αφήγηση ενός γέρο- Γιάννη από την Καρυά που διέσωσε ο Λεωνίδας Ευθ. Οικονομίδης² «Η αφήγηση ενός αγωνιστού», Θεσσαλικά Χρονικά 10, (1971). Αποφάσισαν ο Δήμος Τζαχείλας με ένοπλους να πιάσει το δρόμο προς Ελασσόνα και ο Γιώργος Τζαχείλας το δρόμο προς Λιτόχωρο.

Ο Γ. Δαμαλής θα χτυπούσε τη φρουρά των Τούρκων στην Καρυά για να φανεί ότι από έξω χτυπήσαν κι όχι οι Καριώτες (περιγραφή γέρο Γιάννη).

Η Καρυά είχε μια ιδιαιτερότητα και είχε φρουρά Τούρκων. Ήταν το μοναδικό χωριό στην ευρύτερη περιοχή Ελασσόνας- Ολύμπου όπου (λόγω της άφθονης ξυλείας που είχε η περιοχή) υπήρχαν κρατικοί φούρνοι των Τούρκων, για παρασκευή ψωμιού (κουραμάνα) με το οποίο τροφοδοτούνταν οι στρατιώτες τους στην περιφέρεια. Οι φούρνοι αυτοί ήταν στη θέση Κοκκινόγια, όπου πριν υπήρχαν αμπέλια Καρυώτικα.

Κατά τον γέρο Γιάννη Δαμαλή: «Οι φούρνοι τ' ζ Καρυάς τροφοδοτούσαν με κουραμάνα ούλουν τουν τούρκικου στρατό που ήταν στ' επαρχία Αλασσόνας κι Τυρνάβου. Οι φούρνοι δούλιβαν μέρα κι νύχτα. Ήταν πουλλοί, καμιά ει-

του Παύλου Λάλου
δημοσιογράφου
συγγραφέα

κουσαριά κι τα καραβάνια κουβαλούσαν κάθι μέρα. Ίφιρναν του αλεύρι κι έπαιρναν κουραμάνα για τ' ν Αλασσόνα, για τ' ζ Γόννοι (Ντεριλί), για του Λιτόχουρου κι για τα Σέρβια. Οι δρόμοι ήταν φυλαγμένοι από νοζάμηδις κι δε μπουρούσις εύκουλα να πειράσ....».

Η ξαφνική επίθεση στη φρουρά των φούρνων πέτυχε με μικρή μάχη, οι φούρνοι κάηκαν και σταμάτησε η παρασκευή ψωμιού (το αλεύρι κατασχέθηκε) και πιάστηκαν αιχμάλωτοι στρατιώτες, αξιωματικοί και ο Διοικητής τους που τους πήγαν στη θέση Μπεχτέσι. Υπήρξαν και σκοτωμένοι. Από την πλευρά των Ελλήνων σκοτώθηκαν δύο, ένας Καριώτης και ένας από το χωριό Πουλιάνα (κατά τον αφηγητή).

Σε δυο μέρες όμως, οι Τούρκοι έφτασαν με δυνάμεις, και τότε άρχισαν διαπραγματεύσεις κι όχι επίθεση. Ο λόγος ήταν που η Καρυά ήταν βακούφι της βαλιντέ Σουλτάνας, της μάνας του Σουλτάνου και είχε περισσότερα προνόμια από άλλα χωριά. Τα βακούφια ήταν τιμάρια (όχι τσιφλίκια) ισχυρών Οθωμανών, που τοποθετούσαν κάποιον επιβλέποντα να εισπράττει τη φορολογία. Φαίνεται ότι δεν θέλησαν οι Τούρκοι να επέμβουν στο βακούφι της βαλιντέ και για να μπορέσουν να επαναλειτουργήσουν γρήγορα οι φούρνοι, διαπραγματεύτηκαν κάποια αμνηστία στους επαναστάτες, εφόσον δώσουν ζωντανούς τους αιχμαλώτους. Οι Τζαχειλαίοι, βλέποντας ότι το Λιβάδι είχε πέσει στα χέρια των Τούρκων (με προδοσία Λιβαδιώτων προεστώτων) και ο Τόλιος Λάζου παράτησε το Κοκκινοπλό κατεβαίνοντας πρις τη Μηλιά Πιερίας και η μάχη 3 Μαρτίου 1822 στον Κολυνδρό του καπετάν Διαμαντή (με τους Νοτιοελλαδίτες) κατέληξε σε υποχώρηση, έκαναν Καπάκι, μια συμφωνία ανακωχής, παραδίνοντας αιχμαλώτους και τους φούρνους της Καρυάς.

Οι φούρνοι με επιδιόρθωση ξαναλειτούργησαν υπέρ του στρατού των Τούρκων. Ο καπετάν Γ. Δαμαλής πήγε στη Νιάουσα, όπου σκοτώθηκε 13 Απριλίου 1822 στο ολοκαύτωμα.

Οι Τζαχειλαίοι πήραν τις φαμίλιες και τους συγγενείς και κάποια από τα παλικάρια και κατέφυγαν στα νησιά Σκιάθο και Σκόπελο για να αποφύγουν τα αντίποινα. Η Επανάσταση Ολύμπου -Πιερίας -Ναούσης κράτησε έναν μήνα περίπου.

1. Π.Λάλος, Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΟΛΥΜΠΟΥ- ΠΙΕΡΙΑΣ ΦΕΒΡ. ΤΟΥ 1822, Άγνωστες πτυχές του αργοπορημένου αγώνα, enolympo, τ.17 (2021), σελ.17.

2. Λεωνίδας Ευθ. Οικονομίδης «Η αφήγηση ενός αγωνιστού», Θεσσαλικά Χρονικά 10 (1971) 165, 167 Δημήτρης Ζυγούρης, ΚΑΡΥΑ ΟΛΥΜΠΟΥ, Λάρισα 2019, σελ. 81-83 και ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ 24.3.2021, άρθρο: Δημήτρης Ζυγούρης, «Η Επανάσταση στον Όλυμπο και η συμβολή των Ολυμπίων στον αγώνα του 1821».

Η Κρανέα Ελασσόνας (Ξηροκρανιά) δωρεά ως τιμάριο στην οικογένεια του Αρματολού Χαρίσιου Μεγδάνη στην προεπαναστατική περίοδο (τέλος 18ου, αρχές 19ου αιώνα)

Η σύσταση του σώματος των Αρματώλων ή Αρματωλών ανάγεται στα πρώτα χρόνια της διαδοχικής εισβολής των Τούρκων στις Ελληνικές επαρχίες και η αρχή έγινε κατά πρώτον στην Θεσσαλία. (C. Fauriel, 1956).¹ Οι κλέφτες προέβαλαν αντίσταση κατά των Οθωμανών και οι Τούρκοι βλέποντας ότι είναι αδύνατο να κατακτήσουν πλήρως τον ορεινό όγκο της ηπειρωτικής Ελλάδας αποφάσισαν να συνθηκολογήσουν.

Οι ορεινοί πληθυσμοί με την πάλη των κλεφτών κατόρθωσαν να ζουν ανεξάρτητοι, να αποκτήσουν το δικαίωμα της αυτοδιοίκησης των κοινοτήτων, να φέρουν όπλα για αυτοπροστασία και να πληρώνουν μικρό φόρο στους κατακτητές.

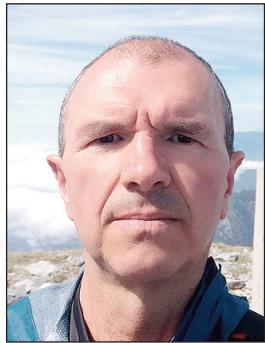
Το έργο της τήρησης των παραπάνω συμφωνιών ανατέθηκε σε ένα είδος πολιτοφυλακής η οποία αποτελούνταν από πρώην κλέφτες των βουνών, άγριους και ανεξάρτητους, που συμβιβάστηκαν με την τουρκική εξουσία και έγιναν έτσι αρματολοί. Οι αρματολοί ήταν αποκλειστικά Έλληνες και όχι Τούρκοι ή άλλοι μουσουλμάνοι, πληρώνονταν δε με μισθό από τα έσοδα της φορολογίας του ελληνικού πληθυσμού.

Αρματολοί υπήρχαν από τις όχθες του Βαρδάρη μέχρι τον ισθμό της Κορίνθου. Το όνομα «Αρματολός» σήμαινε άνδρας με όπλα. Επικεφαλής των Αρματωλών ήταν συνήθως ένας καπετάνιος, ο πιο φοβερός πρωτύτερα κλέφτης, ο οποίος κληροδοτούσε το αρματολίκι του στους απογόνους του.

Αρματολούς με το όνομα «Μεϊντάνης» βρίσκουμε σε σκόρπιες αναφορές από τον Βενετοτουρκικό πόλεμο (1684-1699). (Βλαχογιάννης Γ., 1935). Κατά τον Νικόλαο Κασομούλη² υπήρχε ένας Αρματολός Μεϊντάνης ή Μεγδάνης από το Ράχοβο Σερβίων με την μετέπειτα ονομασία Πολύρραχο, ο οποίος ονομαζόταν μάλλον Νικόλαος. Απόγονος του Μεγδάνη αυτού κατά τον Π. Λιούφη³ (1924) υπήρξε ο Χαρίσιος Μεγδάνης.

Ο Λιούφης, στην «Ιστορία της Κοζάνης», γράφει ότι η οικογένεια του Χαρίσιου Μεγδάνη υπήρξε αρχαιότατη με καταγωγή από την Βυζαντινή εποχή. Στην οικογένεια του Χαρίσιου Μεγδάνη με χρυσόβουλο Βυζαντινών αυτοκρατόρων χαρίστηκε τιμάριον η Ξηροκρανιά «χωρίον κείμενον εν τη επαρχίᾳ Ελασσόνος». Οι λόγοι για τους οποίους χαρίστηκε το τιμάριο καθώς και ο Αυτοκράτορας που χάρισε το τιμάριο παραμένουν άγνωστοι. Το χρυσόβουλο σωζόταν μέχρι το 1830 στην Κοζάνη οπότε καταστράφηκε από τον Ασλάν Μπέη τον «εκ Κονίτζης επιστρέφοντα από την Ελλάδα».

Ο Καλλινδέρης Μ. ⁴ (1971, 1964) αναφέρει ότι δεν

του Νίκου
Γκουντούρα
συν/χου εκπαδευτικού
συγγραφέα

υπάρχει αρκετή τεκμηρίωση για όσα γράφει ο Π. Λιούφης α.) για χρυσόβουλο των Βυζαντινών αυτοκρατόρων προς την οικογένεια Μεγδάνη και β.) περί εγγράφων της τουρκικής διοικήσεως περί αναθέσεως εις μέλη της οικογένειας Μεγδάνη διαδοχικώς της αρχηγίας του τόπου. Παρατηρεί δε ότι αυτά φαίνονται να έχουν ένα επικό στοιχείο, γεμάτο ηρωικό πνεύμα, και προσιδιάζουν στον χώρο προελεύσεώς τους, την περιφέρεια Σερβίων, όπου ο αρματολισμός και η ληστεία επί τουρκοκρατίας ήταν σε συνεχή ακμή και δράση. Άλλα όνομα συγκεκριμένα Μεγδάνη ως Αρματολού Σερβίων και των πέριξ δεν αναγραφόταν πουθενά. Ο Καλλινδέρης αμφισβητεί την ύπαρξη χρυσόβουλου προς την οικογένεια των Μησδιάνηδων.

Αναφορές για την οικογένεια των Μεϊντάνηδων ή Μησδιάνηδων, χριστιανών κατά τις μαρτυρίες από την περιφέρεια των Σερβίων όπου κάποιοι κατέφυγαν στην Κοζάνη για να διασωθούν, βρίσκουμε σε πολλούς ιστοριογράφους όπως τον I. Βασδραβέλλη⁵ (1940), τον καθηγητή Α. Βακαλόπουλο⁶ (1952, κ.ά..) όπως και άλλους, ωστόσο οι περισσότεροι συμβουλεύονται όσα είχε γράψει ο Νικόλαος Κασομούλης στο «Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επαναστάσεως των Ελλήνων 1821-1833».

Άλλες γραπτές μαρτυρίες για τις ακριβείς χρονολογίες δράσης, το έτος γέννησης, τις πολεμικές του συγκρούσεις με τους Τούρκους, την τυχόν συνεργασία του με τους Βενετούς όπως και την ανάληψη του αρματολικού του Μεϊντάνη που αναφέρει ο Ν. Κασομούλης δεν είναι γνωστές.

Ο Μεϊντάνης αναφέρεται ως ο περιφημότερος μέχρι τότε κλέφτης της Δ. Μακεδονίας- Δ. Θεσσαλίας και Δ. Ελλάδος.

Παραπομπές

1. Furiel C. Δημοτικά τραγούδια της συγχρόνου Ελλάδος. Μετ. Α. Χατζηεμμανούήλ. Αθήνα, 19563.
2. Κασσομούλης Ν. Απομνημονεύματα της επαναστάσεως των Ελλήνων 1821 - 1833. Τόμος 1ος. Αθήνα, 1939.
3. Λιούφης Π. Ιστορία της Κοζάνης. Αθήνα, 1924.
4. Καλλινδέρης Μ. Χαρίσιος Μεγδάνης (1768-1823). Αθήνα 1971 και Καλλινδέρης Μ. Χαρίσιος Μεγδάνης «Οικοδομή», επετηρίς Ιεράς Μητροπόλεως Σερβίων και Κοζάνης, 1960-61, Κοζάνη, 1964.
5. Βασδραβέλλης I. Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνας 1796- 1832, Θεσσαλονίκη, 1940. Βλαχογιάννης Γ. Κλέφτης του Μοριά. Αθήνα 1935.
6. Βακαλόπουλος Α. Ο αρματωλός Μεϊντάνης. Μακεδονικόν Ημερολόγιον. Θεσσαλονίκη, 1952 και Βακαλόπουλος Α. Ο αρματωλός Μεϊντάνης. Ελληνικά. Τομ. 13ος. Αθήνα 1954.

ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΔΑΣΚΑΛΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΟΝΟΜΟΥ

ΣΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΤΣΑΡΙΤΣΑΝΗΣ (1884, 1885)

Στο αρχείο των Εκπαιδευτηρίων της Τσαριτσάνης, του οποίου ένα φωτοαντίγραφο πρόσφερε στον εκδότη του Θεσσαλικού Ημερολογίου ο σεβασμιώτατος μητροπολίτης της Ελασσόνας κ. Χαρίτων, υπάρχουν πολλά έγγραφα σχετικά με τη λειτουργία τους. Δύο από αυτά θα παρουσιάσω στο άρθρο που ακολουθεί. Πρόκειται για ένα συμφωνητικό πρόσληψης μιας δασκάλας του Παρθεναγωγείου και ενός παιδονόμου, τα οποία επικυρώνει (επιβεβαιώνει) ο μητροπολίτης της Ελασσόνας Άνθιμος.¹

Με το πρώτο συμφωνητικό, το οποίο συντάχθηκε στην Τσαριτσάνη, στις 11 Ιουλίου 1884, προσελήφθηκε ως δασκάλα του Παρθεναγωγείου η Αγγελική Νικολαΐδου, στο οποίο θα διδάσκει από την 1η Σεπτεμβρίου 1884 μέχρι το καλοκαίρι του 1885, οπότε θα διεξαχθούν οι εξετάσεις των μαθητών (μέχρι των συνήθων ενιαυτών εξετάσεων του ελευσομένου έτους 1885). Η δασκάλα οφείλει να εκτελεί με συναίσθηση το καθήκον της, όπως ακριβώς ορίζουν οι κανονισμοί και οι τρέχουσες διατάξεις της Εφορίας των Εκπαιδευτηρίων. Ο ετήσιος μισθός της, ο οποίος θα καταβάλλεται κάθε τρίμηνο, ανερχόταν στις 50 χρυσές οιθωμανικές λίρες. Επιπλέον, η Εφορεία τής πρόσφερε δωρεάν κατοικία και καύσιμη ύλη, για τον χειμώνα.

Με το δεύτερο συμφωνητικό, το οποίο επίσης συντάχθηκε στην Τσαριτσάνη, στις 9 Ιουλίου 1885, προσελήφθηκε ως παιδονόμος ως παιδονόμος των Εκπαιδευτηρίων ο Τσαριτσανώτης Δημήτριος Κατζάνος. Αυτός με ευχαρίστηση και προθυμία ανέλαβε το καθήκον του για να παρακολουθεί την κανονική φοίτηση των μαθητών (ήτοι να έχη καθ' εκάστον ώραν την πρόνοιαν και φροντίδα περί της τακτικής των παιδών, αρρένων και θηλέων, φοιτήσεως), να μην επιτρέπει την περιπλάνηση των μαθητών στα στενά δρομάκια (αγυιάς) ούτε κατά τις εργάσιμες ημέρες ούτε και κατά τις αργίες, όπως κακώς γινόταν έως τότε. Επιπλέον, θα έχει την ευθύνη του καθαρισμού όλων των σχολείων, να φέρνει το απαραίτητο νερό (υδροφορείν) στο Παρθεναγωγείο για να πίνουν οι μαθήτριες και οι δάσκαλοι, να εκτελεί μικρές εργασίες τους, να παρευρίσκεται στις συνεδριάσεις της Εφορίας των Εκπαιδευτηρίων, και να φροντίζει «περί των κοινοποίησεων, είτε εκποίησεων, είτε ενοικιάσεων κτημάτων των Μονών και Σχολείων». Ο παιδονόμος θα αναλάβει τα καθήκοντά του στις 15 Ιουλίου 1885 και θα τα εκτελεί μέχρι της 15 Αυγούστου 1886. Το ποσό της αμοιβής του, σε χρυσές οιθωμανικές λίρες, δεν είναι εφικτό να προσδιορισθεί [ενν...] διότι το φύλλο του χαρτιού, στο σημείο αναγραφής του ποσού, είναι κομμένο. Αναφέρεται ότι θα καταβάλλεται κάθε τρίμηνο.

Η ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

1) Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΣ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ (11.7.1884)

+ Ό Έλασσωνος Άνθιμος έπιβεβαιο
Συμφωνητικόν

Δι' ού δηλοῦται, ότι οί ύποφαινόμενοι ή τε Έφορία τῶν Εκπαιδευτηρίων Τσαριτσάνης έξ' ένος και ή Αγγελική Νικολαΐδου έξ' έτέρου συνεφώνησαν εύχαριστως τά έξῆς:

Αον. Ή Αγγελική Νικολαΐδου παρεδέχθη και ύποχρεούται ίνα διδάξῃ ως διδάσκαλος τοῦ Παρθεναγωγείου τῆς πόλεως ἡμῶν Τσαριτσάνης, διά τὸ προσεχές ἔτος, ήτοι ἀπό τῆς αὐτοῦ 7βρίου τρέχοντος ἔτους μέχρι τῶν συνήθων ἐνιαυτῶν ἐξετάσεων τοῦ

της Μαρίας
Π. Βοβούση
φιλόλογος Msc

έλευσομένου ἔτους 1885, ὁφείλουσα συμμορφωθῆναι πρός τὸ ἔργον αὐτῆς συνωδά τῷ κανονισμῷ καὶ ταῖς διατάξεσι τῆς Έφορίας.

Βον. Ή Έφορία τῶν Εκπαιδευτηρίων ύποχρεοῦται, ίνα πληρώσῃ αὐτή δ' ἔτήσιον μισ[θόν εἰς λίρας], όθωμανικάς 50, ἥτοι πεντήκοντα καταβλητέος κατά τριμηνίαν, οἶκημα καὶ καύσιμον ὑλην δωρεάν.

Ἐπι τῇ βάσει ὅθεν τούτων ἐγένοντο καὶ ἀντηλλάγησαν δύο ὄμοια συμφωνητικά διά τὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.

Τσαριτσάνη τῇ 11η Ιουλίου 1884

Η Έφορία Η Διδάσκαλος

Γ. Ιωαννίδης Άγγελ. Νικαλαΐδου

Γ. Δ. Μουλίδης Ν. Ι. Χ. Κακίδης

(σφραγίδα του Παρθεναγωγείου)

Έληφθησαν αἱ 50 λίραι καὶ ἔξωφλήθησαν

Ἀγγελική Νικολαΐδου

2) Ο ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜ. ΚΑΤΣΑΝΟΥ (9.7.1885)

ο Έλασσωνος Άνθιμος ἐπιβεβαιοῖ

Συμφωνητικόν

Δι' ού δηλοῦται, ότι οί ύποφαινόμενοι ή τε Έφορία τῶν Εκπαιδευτηρίων Τσαριτσάνης έξ' ένος καὶ ο Δημήτριος Κατσάνος έξ' έτέρου εύχαριστως συνεφώνησαν [τά έξῆς]:

Αον. Ο Δημήτριος Κατσάνος παρεδέχθη εύχαριστως καὶ [ύποχρεοῦται], ίνα ἐργασθῇ προθύμως ως παιδονόμος τῶν Σχολείων τῆς πατρίδος ἡμῶν Τσαριτσάνης, ἥτοι νά ἔχῃ καθ' ἐκάστην ὥραν τὴν πρόνοιαν καὶ φροντίδα περί τῆς τακτικῆς των παιδῶν, ἀρρένων καὶ θηλέων, φοιτήσεως εἰς ἔκαστον τῶν Σχολείων, συνεννοούμενος περὶ τούτου τακτικῶς μετά τῶν Διδασκάλων καὶ μή ἐπιτρέπων τὴν εἰς τὰς ἀγυιᾶς (σοκάκια) περιπλάνησιν τῶν παιδῶν εἴτε κατά τὰς ἐργασίμους, εἴτε κατά τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας, ως κακῶς ἐπικρατησάσης τῆς συνηθείας τῆς κακῆς ταύτης τῶν παιδῶν ἀγωγῆς, ἔχων προσέτι τὴν εύθυνην τοῦ καθαρίζειν καλῶς τὰ Σχολεῖα πάντα καὶ τοῦ ὑδροφορεῖν εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον τὸ ἀναγκαῖον πρός πόσιν ὕδωρ μαθητῶν καὶ διδασκάλων, ως καὶ νά ἐκτελῇ μικράς τινάς ἐργασίας αὐτῶν ύποχρεούμενος ἐν τούτοις κατ' Ή Έφορία Ό Παιδονόμος ἀ τὰς Συνεδριάσεις τῆς Έφορίας, ίνα παρευρίσκεται πάντοτε πρός ύπηρεσίαν ως καὶ νά φροντίζῃ περὶ τῶν κοινοποίησεων, εἴτε ἐκποίησεων, εἴτε ἐνοικιάσεων κτημάτων τῶν Μονῶν καὶ Σχολείων.

Βον. Ή ύπηρεσία του αὕτη ἀρχεται ἀπό τῆς 15ης Ιουλίου τρ. ἔτους καὶ θέλει λήξει τὴν 15ην Αὔγουστου 1886.

Ἡ Έφορία ύπεσχεθη καὶ ύποχρεοῦται, ίνα πληρώνῃ αὐτῷ δι' ἀντιμοισθίαν του λίρας όθωμανικάς ἐνν[ενήκοντα;] πληρωτέας κατά τριμηνίαν. Ἐπι τῇ βάσει ὅθεν τούτων ἐγένοντο καὶ ἀντηλλάγησαν δύο ὄμοια συμφωνητικά διά τὴν ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν Τσαριτσάνη τῇ 9η Ιουλίου 1885.

Η Έφορία Ο Παιδονόμος

Γ.Δ. Μουλίδης δημήτρης κατζάνος

Ν. Ι. Χ. Κακίδης

Δήμος [...]

Αθανάσιος Νικολάου

ΠΗΓΗ: Αρχείο Εκπαιδευτηρίων της Τσαριτσάνης, φάκ. δ4.

1. Ο από Κώου Κύριλλος διετέλεσε μητροπολίτης της Ελασσόνας από τον Μάρτιο του 1867 έως τις 16 Μαρτίου 1887. Βλ. Γρηγόριος Παν. Βέλκος, *Επισκοπή Δομενίκου και Ελασσώνος*, Ελασσόνα 1980, 198-200.

“Τους μαθαίνω να σκέπτονται”

Η αμφιβολία προάγει την επιστήμη!
Η σιγουριά οδηγεί στο σκοταδισμό!

Για να «κόβει» το μυαλό, ανάγκη πρώτα
να «τροχιστεί»!

Ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος ο Β', είχε
έναν διακαή πόθο να μορφώσει το γιο του Αλέξανδρο, όσο ήταν δυνατό πληρέστερα. Μέχρι και
την παιδική ηλικία δίδασκαν τον Αλέξανδρο Γραμματοδιδάσκαλοι.

Όταν ο Φίλιππος γνώρισε τον Αριστοτέλη, κατάλαβε
ότι αυτός ήταν ο άριστος Δάσκαλος που ζητούσε.
Τότε ο Αριστοτέλης είχε, σε μια πόλη κοντά στην
Πέλλα, Σχολή – Οικοτροφείο. Πήρε, λοιπόν, ο Φίλιππος τον Αλέξανδρο, που μόλις είχε μπει στην
προεφηβεία, τον πήγε στη Σχολή και ζήτησε απ' τον Αριστοτέλη να τον διδάξει μαζί με τους άλλους
μαθητές Φιλοσοφία, Αριθμητική, Μουσική. Πιθανόν να του απάντησε ο Αριστοτέλης:

Μη στενοχωριέσαι, όλα θα γίνουν με τη σειρά που πρέπει.

Σαν πέρασαν τρεις μήνες, πήγε ο Φίλιππος στον Αριστοτέλη

και τον ρώτησε για την πρόοδο των μαθητών σ' αυτά που είχαν συμφωνήσει, και παίρνει την απάντηση:

«Αργότερα αυτά».

Αφού πέρασαν άλλοι τρεις μήνες, ξαναπάει ο Φίλιππος στον Αριστοτέλη και του κάνει την ίδια ερώτηση και παίρνει την ίδια απάντηση «Αργότερα αυτά». Τότε ο Φίλιππος ζητάει να πληροφορηθεί το λόγο αυτής τα καθυστέρησης, και παίρνει την απάντηση:

«Τους μαθαίνω πρώτα να σκέπτονται».

Δεν γνωρίζω ποιον τρόπο ή τρόπους χρησιμοποιούσε ο Αριστοτέλης, για να μάθει στους μαθητές του να σκέπτονται, αλλά ο τρόπος, που υποδείχτηκε παραπάνω, στο «μάθε να μελετάς», είναι αλάνθαστος τρόπος του να μάθει κάποιος να σκέπτεται γρήγορα και σωστά, και αναφέρεται σε όλα όσα υποπίπουν στην αντίληψη του ανθρώπου.

του Γιώργου
Μπασδραβάλα
συνταξιούχου
δάσκαλου
συγγραφέα

(Από διάλεξη του Αριστείδη Παπανδρέου, μελετητή των έργων του Αριστοτέλη)

Η δύναμη της αμφιβολίας Το τελευταίο μάθημα στα χίλια μου παιδιά

Αλήθεια! Την αλήθεια δεν την ξέρω!

Μα όπως την έμαθα τη δίδαξα στα χίλια μου παιδιά
και τούτα πάλι θα την μεταδώσουν.
Ίσως ατόφια στην επόμενη γενιά!

Εγνώρισα του κόσμου τις σοφίες,
μα δεν τη βρήκα πουθενά. Τ' ομολογώ!
Τη βρήκα μόνο μέσα στις θρησκείες,
μα τώρα όμως αμφιβάλλω και γι' αυτό.

Μητέρα γνώσης η αμφιβολία
κι η σιγουριά κοιμίζει το μυαλό.
Νάναι τάχα αληθινή η Ιστορία;
Γράφτηκε όμως από κάποιον δυνατό!

Ο χρόνο μου κλέβει...
τα λεπτά, τις ώρες, τα χρόνια μου.
Τον βλέπω,
θρασύτατα να παίρνει τα νιάτα μου,
την υγεία, τη ζωή μου...
Κι η καρδιά μου ραγίζει.

Μ' αφήνει φωτογραφίες και video,
να θυμάμαι τα χαμένα,
να πονώ,
να παραδέχομαι τη δύναμή του,
να υπομένω την εξουσία του,
να υποτάσσομαι.

Όμως,
εγώ δεν θα το βάλω κάτω!

Κάθε κανόνας έχει εξαιρέσεις
και τις μαθαίνετε οι νέοι στο Σχολείο.
Να αμφιβάλετε σαν κάνετε προσθέσεις,
αν πάντα ένα κι ένα κάνουν δυο!

Πάντα να αμφιβάλετε για όλα, όσα
σε «πακέτο» σας προσφέρουμε οι τρανοί
και τότε θάρθει κάποτε η ώρα.
Σεις!, να γενείτε πράγματι Σοφοί!

Και μη ξεχνάτε πάντοτε και τούτο:
Τη θεία δύναμη να έχετε οδηγό
και να προσεύχεστε να είναι στο πλευρό σας
σε κάθε βήμα σας σε κάθε στοχασμό.

Γ. Μπασδραβάλας

Κερδισμένη... 4/4/2021

Θ' αντιδράσω.
Θα κλέψω χρόνο από τον χρόνο
μου
και θα'ναι θησαυρός!
Δεν θα χάσω ούτε λεπτό άσκο-
πα
κι αυτό θα'ναι το κέρδος μου.

Δε θ' αφήσω....
μακιγιαρισμένους τηλεπαρου-
σιαστές
κι ηλίθια σήριαλ
να εισβάλλουν, τοξικά μικρό-
βια,
μέσα μου,
να με μολύνουν.

της Δέσποινας
Χίντζογλου -
Αμασλίδου
γιατρού
μέλος της Ε.Λ.Β.Ε

Θα διαβάσω,
θα γράψω,
θα ταξιδέψω στην Ιστορία,
θα αφεθώ στο κύμα της
ποίησης,
θα σκεφτώ,
θα μετανοήσω,
θα παρηγορήσω,
θα αναθεωρήσω
και θα συγχωρήσω.
Θα προσευχηθώ!

Θα κλέψω χρόνο
από τον χρόνο μου,
να χαρώ και να γαληνέψω,
να βγω κερδισμένη!

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΟΝ

Η αστικοποίηση της κοινωνίας και η πυρηνική οικογένεια

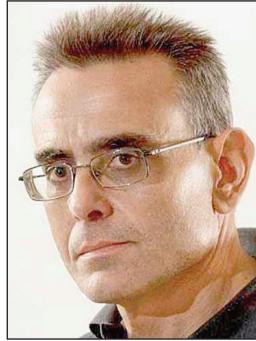
Η βιομηχανική ανάπτυξη δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα εκτεταμένη στην χώρα μας. Γι' αυτό η επίδρασή της στην κοινωνία δεν ήταν ποτέ πλήρης, όπως έγινε σε άλλες χώρες της Ευρώπης και της Β. Αμερικής. Έτσι η χώρα μας διατήρησε (και διατηρεί) πολλά από τα παραδοσιακά της στοιχεία, αν και μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο παρουσιάζει και σαφή χαρακτηριστικά αστικοποίησης, με την συσσώρευση βιομηχανικών μονάδων σε ορισμένες περιοχές και την παράλληλη συσσώρευση πληθυσμού, που είχε σαν συνέπεια την υπέρμετρη ανάπτυξη ορισμένων πόλεων και κυρίως της Αθήνας.

Βασικός στόχος των ανθρώπων είναι και πάλι

η **Επιβίωση**, που όμως τώρα βασίζεται στην ατομική προστάθεια. Η επιβίωση τώρα επιτυγχάνεται με ατομικά κριτήρια, αφού στην βιομηχανική εποχή η βασική κοινωνική μονάδα δεν είναι πια ο κύκλος των δικών, αλλά το άτομο. Η βιομηχανία, ιδίως στην πρώτη περίοδο της ανάπτυξής της, χρειάζεται (εύκολα μετακινούμενα) άτομα και μάζες. Δεν απαιτείται ουσιαστική σχέση ανάμεσα στους εργάτες, ούτε χρειάζεται ιδιαίτερη συλλογικότητα και αλληλούποστήριξη. Στην πραγματικότητα τέτοιου είδους ανθρώπινα χαρακτηριστικά παρεμποδίζουν την βιομηχανική ανάπτυξη, αφού μειώνουν την παραγωγικότητα και αυξάνουν την απαιτητικότητα των εργαζομένων. Αντίθετα αναδεικνύεται σαν βασικό κοινωνικό χαρακτηριστικό και επιβραβεύεται ο ανταγωνισμός, αφού ενισχύει την ατομική προσπάθεια για εξασφάλιση αγαθών.

Η ανάδειξη του ατόμου σαν βασική κοινωνική μονάδα έχει σαν συνέπεια την εμφάνιση νέων ανθρώπινων στόχων και αξιών, πρωτόγνωρων για τον παραδοσιακό Έλληνα, δηλαδή την **ατομική ανεξαρτησία**, την **ατομική ελευθερία**, τα **ατομικά δικαιώματα**, την απελευθέρωση του εαυτού, την ατομική ψυχολογία, το χάσμα των γενεών (ο πατέρας: “τι θα πει ο κόσμος;”, και ο γιος “δεν με νοιάζει”). Η Οικονομία είναι βιομηχανική. Απαιτείται μετακίνηση ατόμων από τους τόπους καταγωγής τους στις έδρες των εργοστασίων. Έτσι ο δεσμός ατόμου - Κοινότητας χαλαρώνει, ενώ εμφανίζεται ο όρος «**μάζα**», όπως προαναφέρθηκε, καθώς και όροι, όπως «**μαζική μεταφορά**», «**μαζική ενημέρωση**» κλπ. (διαφορά μεταξύ «**μάζας**» και «**συνόλου**»).

Στην Βιομηχανική λοιπόν Εποχή δίνεται έμφαση στα ατομικά επιτεύγματα, στην αυτοδραστηριοποίηση και στην ατομική ανάπτυξη. Η **πυρηνική οικογένεια**, δηλαδή οι γονείς και τα παιδιά, είναι η βασική κοινωνική δομή στην περίοδο αυτή. Η δομή αυτή είναι ιδιαίτερα ευέλικτη (μετακινείται εύκολα), αλλά και πολύ ασταθής. Στα πλαίσια της πυρηνικής οικογένειας και μέσα στο διαμέρισμα, όπου συνήθως ζει, κανείς δεν είναι ευχαριστημένος. Ο πατέρας, έστω και αν συνεχίζει να φροντίζει για την επιβίωση και την εκπροσωπήσει της οικογένειας στην κοινωνία, δεν βρίσκει τον σεβασμό από την σύζυγο και τα παιδιά του, όπως ήξερε από τον πατέρα του. «Ξεθεώνομαι από το πρώι ως το βράδυ, έρχομαι στο σπίτι να βρω λίγη ξεκούραση και βρίσκω γκρίνια και παράπονα» λέει ένας πατέρας, ο οποίος καταλαβαίνει ότι του ζητιέται κάτι παραπάνω από την γυναίκα του, που δεν το περιμένει και δεν ξέρει πώς να το κάνει, γιατί δεν το έμαθε από τον πατέρα του. Και αυτό που του ζητιέται είναι επικοινωνία. Γιατί η μητέρα, που ως τώρα ήταν ο φορέας της κοινωνικής πληροφόρησης στο περιβάλλον της, δηλαδή στην

του Δρα Ιωάννη
Σιγάλα
παιδοψυχίατρου

γειτονιά, είναι τώρα απομονωμένη στο διαμέρισμα. Αναζητά επικοινωνία και το μόνο κατάλληλο άτομο γι' αυτό της φαίνεται πώς είναι ο σύντροφός της. Στρέφεται λοιπόν σ' αυτόν και ζητά να επικοινωνήσει. Ο σύζυγος δυσκολεύεται να κατανοήσει το αίτημα και, όταν το κατανοεί, δεν μπορεί να ανταποκριθεί, γιατί δεν ξέρει τι να κάνει. Έτσι το αίτημα για ουσιαστική επικοινωνία γίνεται γκρίνια και δυσφορία και συμβάλει στην ανάπτυξη αρνητικού συναισθηματικού κλίματος στην οικογένεια, που αντί για πλησίασμα φέρνει συναισθηματική απομάκρυνση ανάμεσα στους συζύγους. Και αφού η μητέρα δεν καταφέρνει να πει το παράπονό της στην γειτόνισσα (γιατί

είτε δεν την γνωρίζει, είτε δεν την εμπιστεύεται) ή στον σύζυγο (που απομακρύνεται θυμωμένος), πού της μένει να στραφεί; Στα παιδιά της και ιδίως στον γιο, που πάντα ήταν πιο κοντά της. Αυτό δημιουργεί δυσλειτουργίες σε όλα τα επίπεδα, γιατί το παιδί δεν αντέχει να σηκώσει τις υπαρξιακές ανάγκες των γονιών του. Όμως αυτό συμβαίνει σήμερα πολύ συχνά και δημιουργεί την **παιδοκεντρική οικογένεια**, η οποία υπάρχει μόνο για να υπηρετεί τις ανάγκες των παιδιών, που με την σειρά τους καλούνται να στηρίζουν με κάθε τρόπο (έστω και σε βάρος της ψυχοκοινωνικής τους λειτουργικότητας) την «σχέση» των γονιών τους. Έτσι, αφενός οι γονείς «θυσιάζονται» για τα παιδιά τους, ενώ στην πραγματικότητα εναποθέτουν σ' αυτά τις ευθύνες της ίδιας τους της ύπαρξης, και αφετέρου τα παιδιά καλούνται να ικανοποιήσουν την ανάγκη για επικοινωνία ανάμεσα στους γονείς και να εκπληρώσουν τις ανεκπλήρωτες επιθυμίες των γονιών τους.

Τι χρειάζεται για να λειτουργήσει η πυρηνική οικογένεια;

- Οι γονείς χρειάζεται να αναλάβουν ακέραια την ευθύνη της σχέσης τους. Και αν δεν ξέρουν πώς να το κάνουν χρειάζεται να αναζητήσουν την κατάλληλη βοήθεια, που δεν μπορούν να τους δώσουν ούτε οι δικοί τους γονείς, ούτε βέβαια τα παιδιά τους. Μέσα στην πυρηνική οικογένεια χρειάζεται να αναπτυχθεί τώρα ένας καινούργιος οργανισμός πολύ απαιτητικός: Το Εμείς, δηλαδή το ζευγάρι. Από την επιβίωση και την εξέλιξη αυτού του οργανισμού εξαρτάται η ύπαρξη και η λειτουργικότητα της οικογένειας.

- Η ανάπτυξη του Εμείς δεν είναι δουλειά των παιδιών. Ένας συνάδελφος συχνά λέει στα παιδιά του «τώρα θέλω να μιλήσω στην γυναίκα μου» και αυτά έχουν μάθει και αποσύρονται στο δωμάτιό τους μέχρις ότου η συζήτηση ανάμεσα στους δύο συζύγους ολοκληρωθεί, ώστε να μπορέσουν να ξαναγίνουν πάλι γονείς. Στα πλαίσια της αστικής κοινωνίας δεν υπάρχουν δοσμένοι κανόνες για την ανατροφή των παιδιών. Έτσι το Εμείς γίνεται η βάση της ζωής της οικογένειας και από αυτό απορρέουν το νοιάξιμο, η φροντίδα, οι νόμοι και οι κανόνες.

- Χρειάζεται επίσης να επιτραπεί στα παιδιά να αναπτύξουν την μεταξύ τους οριζόντια επικοινωνία χωρίς τις παρεμβάσεις και την «διαιτησία» των γονιών, που δεν χάνουν στιγμή προκειμένου να μπουν και να τα «χωρίσουν». Οι γονείς σήμερα έχουν να αναφέρουν πολλά παραδείγματα, όπου χρειάστηκε να χωρίσουν τα παιδιά τους (πχ όταν καυγαδίζουν), ενώ συχνά τους είναι δύσκολο να βρουν περιπτώσεις, όπου θέλησαν να ενώσουν τα παιδιά τους.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)

Η σκόνη της Σαχάρας

Είναι γνωστή στη Θεσσαλία από το 1623

Στις μέρες μας γίνεται λόγος συχνά για την λεπτή άμμο - σκόνη, η οποία πρέρχεται από την Αφρική και είναι μερικές φορές κόκκινη. Το ενοχλητικό αυτό φαινόμενο, όμως, δεν είναι τωρινό, αλλά πολύ παλαιό. Καθώς αυτόν τον καιρό ετοιμάζω ένα νέο βιβλίο μου με τις διάφορες ενθυμήσεις, τις οποίες έγραψαν ολιγογράμματοι, συνήθως, μοναχοί ή γραμματίζούμενοι, σε όλη την διάρκεια της μακραίωνης οθωμανικής κατοχής, διαπίστωσα ότι υπάρχουν πολλές αναφορές γι' αυτό το θέμα.

Η σκόνη της Αφρικής αναφέρεται άλλοτε ως χώμα και άλλοτε ως στάχτη. Η αρχαιότερη αναφορά του φαινομένου αυτού ανάγεται στο έτος 1623.

Η σχετική ενθύμηση (αποκατεστημένη ορθογραφικώς) έχει ως εξής: «+ ενθύμησις εις τους μεταγενεστέρους αφόντις έβρεξεν ο θεός ο άγιος την στάκτη εν ένει από Χριστού γεννήσεως 1623, ήγουν χίλια εξακόσια είκοσι τρία εν μηνί Δεκεμβρίω και εγνωρίζετε». Την ενθύμηση έγραψε ένας μοναχός της Ολυμπιώτισσας, του μοναστηριού δηλαδή της Ελασσόνας. Για να φθάσει η στάχτη έως την Ελασσόνα είναι βέβαιο ότι είχε καλύψει όλη την Θεσσαλία.

Την δεκαετία 1623-1632 το φαινόμενο αυτό ίσως επαναλήφθηκε πολλές φορές, αλλά μόνο δύο καταγράφθηκαν σε σχετικές ενθυμήσεις. Τον Νοέμβριο του 1630 το απαθανάτισαν στην περιοχή του Αλμυρού και τον Δεκέμβριο του 1632 στις περιοχές της Σκοπέλου, της Ελασσόνας και της Καλαμπάκας. Η τελευταία περίπτωση επιβεβαιώνει το μέγεθος της έκτασης την οποία είχε καλύψει η αφρικανική σκόνη, η οποία για τους γραφείς των ενθυμήσεων είχε την μορφή της στάχτης. Για το φαινόμενο του 1630, ο θυμησογράφος σημείωσε ότι το πρωί που ξύπνησε τα πάντα είχαν καλυφθεί από το χιόνι, πάνω στο οποίο είχε επικαθήσει ένα λεπτό στρώμα αφρικανικής σκόνης: «εξημέρωσεν χιόνι, και καθολικό χιόνι. Δεν ήταν μόνον ωσάν στάκτη». Η σκόνη του 1632, και στις τρεις προαναφερόμενες περιοχές, προσδιορίζεται ως στάχτη. Ο μοναχός μάλιστα των Μετεώρων σημείωσε ότι ο θεός έριξε στάχτη αντί για χιόνι.

Στις σωζόμενες και υπό έκδοση ενθυμήσεις του 17ου αιώνα, η εν λόγω στάχτη αναφέρεται άλλη μία φορά τον Απρίλιο του 1659. Στην περίπτωση αυτή, η στάχτη ακολούθησε την βροχόπτωση στην περιοχή της Καλαμπάκας και των Μετεώρων. Και αυτή την φορά κάλυψε όλο τον Θεσσαλικό χώρο, μιολονότι δεν σώθηκαν ενθυμήσεις από

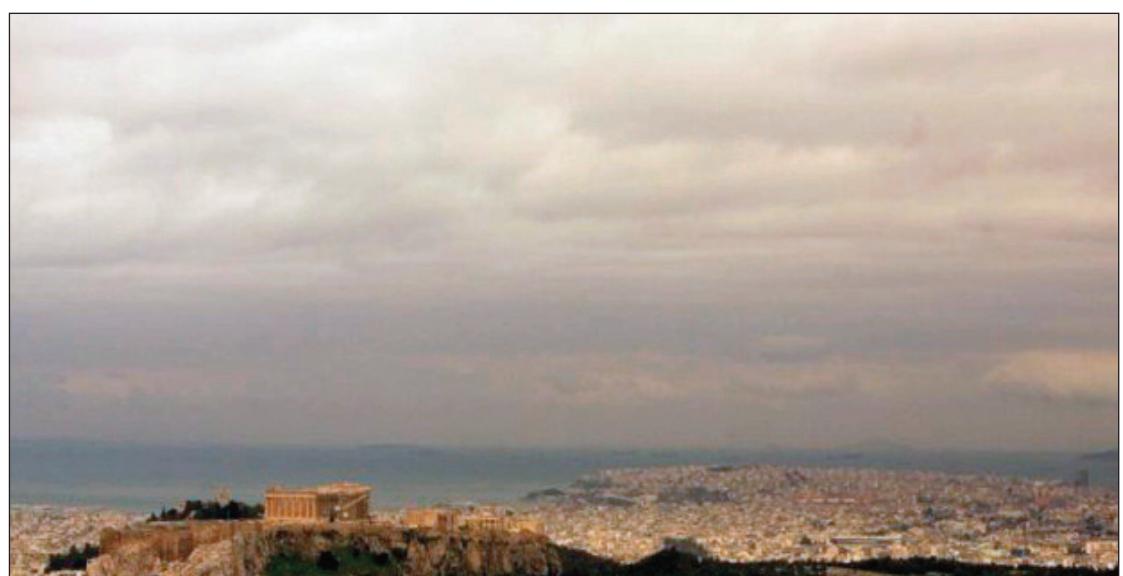
του Κώστα
Spanou
συγγραφέα
εκδότη του περιοδικού
Θεσσαλικό Ημερολόγιο

πολλές θεσσαλικές περιοχές, οι οποίες να κάνουν λόγο για το φαινόμενο αυτό.

Κατά τον 18ο αιώνα η πτώση της στάχτης απαθανατίστηκε σε εφτά ενθυμήσεις, από τις οποίες οι έξι είναι της ίδιας χρονολογίας (9 Απριλίου 1742). Οι σχετικές ενθυμήσεις προέρχονται από τις περιοχές των Τρικάλων, της Καλαμπάκας, της Ελασσόνας, της Αγιάς και του Πηλίου. Στις τέσσερες από τις έξι ενθυμήσεις, της ίδιας χρονολογίας, η στάχτη έχει κόκκινο χρώμα. Ο μετεωρίτης μοναχός σημείωσε τα εξής: «αψυβ' (1742) Απριλίου 3', έβρεξεν χώμα κόκκινο, ένα δάκτυλο και εστάθηκεν (κράτησε διήρκεσε) ημέρες τρεις». Ο μοναχός της Ολυμπιώτισσας, ανάμεσα στα άλλα, πρόσθεσε ότι «έπεσε το χώμα κόκκινο». Πιο παραστατικός

είναι ο θυμησογράφος της Αγιάς, σύμφωνα με τον οποίο «έριξε ο μεγαλοδύναμος Θεός στάκτη ωσάν κοκκινόχωμα και εφαίνονταν τα χιόνια στα βουνά κόκκινα ωσάν αίμα».

Η πληροφορία αυτή, ότι δηλαδή στα βουνά το χιόνι είχε γίνει κόκκινο σαν αίμα, έρχεται να επιβεβαιώσει την λαϊκή ρήση: «Θα σε κυνηγήσω ώσπου να πατήσεις κόκκινο χιόνι».

Δηλαδή θα σε καταδιώξω αμείλικτα, μέχρι εκεί που δεν μπορείς να φαντασθείς, όπως δεν μπορεί ο άνθρωπος να φαντασθεί ότι θα έχει το χιόνι κόκκινο χρώμα.

Η τελευταία αναφορά, στην πτώση σκόνης στη Θεσσαλία, κατά τον 18ο αιώνα, ανάγεται στο έτος 1746. Υπάρχει μόνο μία ενθύμηση, προερχόμενη από το Πήλιο, η οποία έχει ως εξής: «1746 Απριλίου 3, ημέρα Πέμπτη της Πασχαλιάς. Αυτήν την ημέρα το πουρνό έβρεξε στάκτη και έστω εις ενθύμησιν». Όπως βλέπουμε, η πτώση της αφρικανικής σκόνης ακολουθούσε άλλοτε τις βροχοπτώσεις και άλλοτε τις χιονοπτώσεις. Ας γνωρίζουμε, λοιπόν, ότι η σκόνη αυτή, η οποία επισκέπτεται πότε-πότε την χώρα μας δεν είναι φαινόμενο των καιρών μας, αλλά παμπάλαιο.

ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΥΛΛΑ ΣΤΗ ΧΑΡΥΒΔΗ

Όταν ζούσαμε την οικονομική κρίση του 2008, δεν μπορούσαμε να φανταστούμε καν, την κρίση που θα επακολουθούσε, αυτή του 2019-21. Η υγειονομική κρίση του Covid-19 μοιάζει με το κυρίως menu ενός εφιάλτη που ζούμε καθημερινά εδώ κι ενάμιση χρόνο περίπου. Και ο επίλογος δεν είναι ορατός... ακόμη. Οι συνέπειες των δύο αυτών κρίσεων στα ελληνικά νοικοκυριά, στις αντοχές και στα ψυχικά αποθέματα του λαού, γίνονται άμεσα αντιληπτές.

Θυσίες και κόποι γενεών απαξιώθηκαν, επιχειρήσεις έκλεισαν, μισθοί εξανεμίσθηκαν, άνθρωποι χάθηκαν. Η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια για το αύριο ήταν και είναι το καθημερινό αγκάθι που έπρεπε και πρέπει να αντιμετωπίσει ο λαός μας, τόσο μετά το 2008, όσο και σήμερα. Η «Σκύλλα» που δάγκωνε το καλάθι της νοικοκυράς και ροκάνιζε πορτοφόλια πολιτών καλοκάθισε στην ελληνική οικονομία για μία δεκαετία, σε «αρμένικη» επίσκεψη. Μία δεκαετία που χρειάστηκαν πολλές θυσίες του λαού για να ανακάμψει, κάπως και πάλι η οικονομία της χώρας. Μία δεκαετία για «δυνατούς παίκτες». Και θα τα κατάφερνε ο Ελληνικός λαός! Άρχισε να βλέπει τους κόπους του να «μπουμπουκιάζουν». Όμως, προτού ανθίσουν αυτοί οι κόποι, η αντοχή του λαού βρέθηκε και πάλι σε νέα δοκιμασία. Υγειονομική κρίση αυτή τη φορά, με παράγωγη την οικονομική, η κρίση του Covid-19.

Η ιστορία έδειξε ότι ο ελληνικός λαός είναι για τα δύσκολα -πείνα, πόλεμοι, εμφύλιοι...- γι' αυτό κλήθηκαν και πάλι να δείξουν ανθεκτικότητα και υπομονή στις νέες δυσχέρειες, τις νέες δοκιμασίες, και τα δεινά της χώρας

της Ελένης
Μπλιούμη
εκπαιδευτικού

μας. Κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν έναν πρωτόγνωρο, «πόλεμο» δίχως «όπλα».

Ένας αόρατος εχθρός, σαν άλλη «Χάρυβδη» απειλεί ότι πολυτιμότερο έχουμε: την υγεία μας. Εισχώρησε ήρεμα και ύπουλα στις ζωές όλων μας και έκλεψε την καθημερινότητά μας, την ανθρωπιά μας, το γέλιο μας. Μας ανάγκαζε και ίσως ακόμη μας αναγκάζει, να ζήσουμε στην αντικοινωνικότητα, στο φόβο και την αμφιβολία. Προκάλεσε πρωτόγνωρα συναισθήματα και απαίτησε την απόλυτη κυριαρχία και αποκλειστικότητα πάνω μας.

Ωστόσο, τίποτε δεν έχει μόνο μία πλευρά. Η θετική πλευρά του νομίσματος είναι ότι αναγκήτηκαμε να δώσουμε χρόνο στον εαυτό μας για να εξοικειωθεί με τη νέα πραγματικότητα και, κατά συνέπεια, να μπορέσουμε να επιβιώσουμε. Μειώσαμε τους γρήγορους ρυθμούς της καθημερινότητάς μας και προσαρμοστήκαμε. Αναθεωρήσαμε παγιωμένα «πιστεύω». Η υπομονή, η αλληλεγγύη, η συνοχή της οικογένειας και η ψυχραιμία των περισσοτέρων, ανατροφοδότησαν τις ζωές μας. Ανακαλύψαμε νέες διαδρομές και μονοπάτια δημιουργικότητας, ανασυγκροτήσαμε τις δυνάμεις μας, τις σκέψεις μας, πιστέψαμε ότι θα τα καταφέρουμε, αμβλύναμε τις αρνητικές επιπτώσεις με την υπακοή των μέτρων, δημιουργήσαμε αλυσίδα ενσυναίσθησης με το να βοηθάμε ό όνας τον άλλον, επανεξετάσαμε στάσεις ζωής και εξαλείψαμε εγωισμούς και άγχη.

Με αυτήν λοιπόν την οπτική, μετά τη «Σκύλλα» του 2008 και τη «Χάρυβδη» του 2019-21, είναι καιρός να πιστέψουμε - το χρωστάμε άλλωστε στους εαυτούς μας αυτό - πως θα φτάσουμε επιτέλους στο τέλος αυτού του ανεμοδαρμένου ταξιδιού, στη δική μας «Ιθάκη»...

ΘΟΥΡΙΟΣ 2021

Αυτά που μέσα σας με πόνο γδέρνονται
Είναι ύπουλες, βιολεμένες «ελευθερίες»,
Είν' η σκουριά στα σίδερα...

της ψυχής.

Η σαύρα της μοναξιάς, που γύρω σέρνεται
Είν' ασφαλής «απόσταση» αποστασιοποιημένη.
Σ' απάνεμα φωλιάζει...
«Ψηφιακή μοναξιά»,
Γυαλιστερές καδένες φόβου ενδεδυμένη.
Τι ωραία γέρνει η κλαίουσα σκλαβιά,
Η οξύμωρη κι ανεύθυνη ελευθερία.
Θέλει φοβισμένους μύθους....
η ανελευθερία!

της Κορίνας
Πάντου
φιλολόγου

Μα, όσοι ζητούν κομμάτι τ' Ουρανού πλέκουν τ' αθάνατα κι αληθινά φτερά της νίκης.
Κι οι αιώνες από περηφάνια τρίζουν,
με την ψυχή τους...
τα οράματα βαδίζουν.

Για κείνους ζουν Θούριοι...
«εξ επαφής ιδεών»
κι ο «άνω θρώσκων» Ίκαρος τολμάει
κι η «Καρμανιόλα» νέους Θεούς ξυπνάει.

Υ.Σ.

Ακούγοντας τον Θούριο του Ρίγα 200 χρόνια μετά.

Ιούνιος 2021

Συλλογή: «Μνήμη 200 χρόνων»